

OBLETNICA

Državni praznik

Državni praznik vrnitve Primorske k matični domovini praznujemo v spomin na uveljavitev Pariške mirovne pogodbe 15. septembra 1947. Pogodba je bila podpisana 10. februarja 1947 ob koncu pariške mirovne konference, na kateri je 21 držav, zaveznic v protifašistični koaliciji, določilo mejo med Jugoslavijo in Italijo. Razmejitvena črta naj bi bila začasna, obe strani sta jo sprejeli kot krivično. Trst, za katerega osvoboditev je v zadnjih dneh vojne padlo veliko partizanov, ni bil dodeljen nobeni strani, ampak je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje. Dokončno je bila meddržavna meja postavljena šele z Osimskim sporazumom leta 1975.

STRAN 2

Ilustracija: Ciril Horjak

ZLOČINI OKUPATORJEV

Sveti Urh v času druge svetovne vojne

Trdnjava domobranstva in klerofašizma

Za Ljubljano – mesto heroj je bil 10. septembra 2020 pomemben dan. Po 28 letih se je na Urh vrnila razstava o dogajanju med drugo svetovno vojno in takoj po njej. Razstava in ureditev nekdanje mežnarije ter njene okolice sta večletni projekt Mestne občine Ljubljana, ki se je začel po dolgotrajnih denacionalizacijskih postopkih že leta 2015, ko je Mestna občina Ljubljana postala lastnica nekdanje mežnarije, in na pobudo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana.

Meta Verbič, foto: Nik Rovar

Številni udeleženci odprtja razstave vseh generacij smo bili priče dogodku na Urhu, kraju, ki v sebi še vedno skriva marsikateri spomin na čas druge svetovne vojne. Razstava, ki jo je vsebinsko pripravil kustos ljubljanskega mestnega muzeja dr. Blaž Vurnik, v kletne prostore obnovljene mežnarije pa sta jo postavila arhitekta Jurij Kobe in

Urh ostaja v spominu kot trdnjava domobranstva, klerofašizma in klerikalizma ter simbol domobranskega nasilja nad lastnim narodom.

Razstavo so odprli Zoran Janković, Julijana Žibert, dr. Ljubo Bavcon in Marjan Križman.

Slavnostni govornik na Urhu je bil častni meščan Ljubljane dr. Ljubo Bavcon.

Maja Kovačič, bo prav gotovo odprla vrata temačnim in potlačnim spominom v narodovi zavesti z edinim namenom, da se kaj takega ne bi nikoli več ponovilo.

Udeležence je najprej pozdravila predsednica Mestnega odbora Zveze združenj borcev za vrednote NOB Ljubljana Julijana Žibert. Zahvalila se je vsem, ki so pripomogli k ureditvi prostorov in odprtju razstave, ter spomnila na grozote, ki so se dogajale na Urhu, ki je bil v okupirani Ljubljani sinonim za kraj, od koder se nihče ni vrnil živ. Obenem Urh ostaja v spominu kot trdnjava domobranstva, klero-

UVODNIK

Zakoni proti medijem

Slavko Splival

Letos se spominjamo štirih pomembnih avtoritarnih posegov v medije in novinarstvo v samostojni Sloveniji. Mineva 30 let, kar je Janez Janša v parlamentu novinarjem zagrozil z »labbodjim spevom«.

Pred 15 leti je Janša kot predsednik vlade v prekupevanje z delnicami Mercatorja vpletel časopis Delo, nad katerim mu je potem začasno uspelo dobiti uredniški nadzor. Istega leta je bil sprejet zakon o RTV Slovenija, s katerim je desna politična oblast povečala nadzor nad javno RTV. Pred deseti leti je SDS uspelo z referendumom zavrniti uveljavitev sprememb njihove zakonodaje iz leta 2005.

Ta kratki pregled nastajanja »alternativne javne sfere« SDS razkriva ozadje Janševih »vojne z mediji«, ki jo je spomladi napovedal v pamfletu, objavljenem na vladni spletni strani, čemur je sledil predlog sprememb treh zakonov – o medijih, Radioteleviziji Slovenija in Slovenski tiskovni agenciji. Vzroki za zaskrbljenost nad usodo medijske in novinarske avtonomije v Sloveniji postajajo vse očitnejši, k njim pa v času globalnega korporacijskega obvladovanja medijev in vzporna avtoritarnih politik močno prispeva tudi sedanja slovenska vlada.

Zakonske spremembe naj bi poskrbele za »uravnoveženje« (javnih) medijev in radikalno spremenile razmere v slovenski medijski krajini – brez vsakršne analize ali vsaj načrtnega pregleda stanja na različnih področjih, ki naj bi jih »popravile«. Janša in SDS poskušata vzporedno z gradnjo strankarskega medijskega imperija tudi s spremembo zakonov oslabiti stebra javnega medijskega sistema – RTV Slovenija in Slovensko tiskovno agencijo – ter zagotoviti dodatna finančna sredstva »svojem« mediju. Uveljavitev konec junija predlaganih zakonov bi s finančnim izčrpanjem javne RTV ustvarila umetno krizo na področju njenega financiranja, oslabila bi njeno produkcijo in s tem konkurenčnost na »trgu gledalcev«, kar bi privedlo bodisi do njenega zloma bodisi do odvisnosti od državne »pomoči« in preoblikovanja v strankarski propagandni organ po madžarsko-poljskem vzoru. Po drugi strani bi odpravila avtonomijo upravljanja in s tem celotnega delovanja Slovenske tiskovne agencije ter jo spremenila v vladno komunikacijsko (propagandno) agencijo. Z ustanovitvijo posebnega »sklada za financiranje slovenske televizijske produkcije« bi obenem zagotovila še okrog 25 milijonov evrov na leto, s katerimi bi se lahko financirale televizijske produkcije v poslovnem omrežju SDS.

Protidemokratska naravnost in strokovna nesprejemljivost aktualnih predlogov za spremembo štirih medijskih zakonov in prizadevanj vlade za politično-ideološko »uravnoveženje« – dejansko discipliniranje – medijev razkrivajo, da v igri niso zakoni o medijih, še manj zakoni za medije – to so zakoni proti medijem!

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

fašizma in klerikalizma ter simbol domobranskega nasilja nad lastnim narodom.

V imenu Mestne občine Ljubljana in njenega župana je spregovoril podžupan Dejan Crnek in poudaril pripravljenost MOL za ohranjanje vrednot NOB in varovanje spominskih obeležij, ki spominjajo na tisoče žrtev in nas opominjajo, da ne bi pozabili nanje. Velik pomen ponovne vrnitve zgodovinske razstave na Urh je poudaril tudi predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marjan Križman.

Sledil je slavnostni govornik, zaslužni profesor in častni meščan Ljubljane dr. Ljubo Bavcon, ki je sam doživel izdajo domačih ovaduhov in skoraj tri leta preživel v italijanskih in nemških kaznilnicah. Ljubljanski župan Zoran Jankovič se mu je zahvalil z besedami: »Dokler bom ljubljanski župan, ne bom dovolil, da bi v ljubljanski občini kdor koli hotel postaviti spomenik do-

mobrancem.« Razstavo so odprli: Zoran Jankovič, Julijana Žibert, dr. Ljubo Bavcon in Marjan Križman. Številni praporščaki in Partizanski pevski zbor so vsem izrečenim besedam dodali poseben pečat. Zbor se je oddolžil vsem žrtvam s pesmijo Hej, brigade in vse prisotne opozoril, da nam ni nič podarjeno, ampak se je za svobodo in človekove pravice vedno in vredno treba boriti.

Govora dr. Ljuba Bavcona in Julijane Žibret si lahko preberete na spletni strani Svobodne besede in ZZB NOB Slovenije. Več o Sv. Urhu v oktobrski številki Svobodne besede.

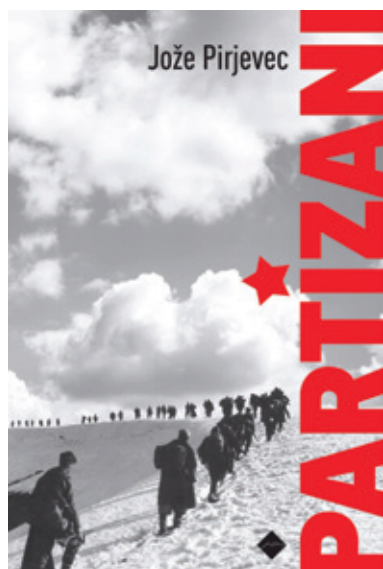
Razstavo sta v kletne prostore obnovljene mežnarije postavila arhitekta Jurij Kobe in Maja Kovačič.

JOŽE PIRJEVEC

Partizani

V predgovoru je avtor med drugim zapisal: »Nisem iz partizanske družine. Edini zavzet pristaš partizanov v naši hiši v Sežani je bil domači hlapec, ki je proti koncu vojne nemškemu oficirju, podnajemniku, ukradel daljnogled, škornje in revolver. Vtaknil jih je v pomije in odnesel tovarišem v Dane, kjer smo imeli prašiča. Malo je manjkalo, da nas Nemci niso deportirali v Dachau. Moj oče je bil goreč domoljub in je OF tudi finančno podpiral, toda komunizma se je bal.«

Knjiga je izšla pri Cankarjevi založbi – Založništvo, d.o.o., Ljubljana v nakladi 3500 izvodov. Ima 864 strani in izjemen izbor fotografij.

Komemoracija v Kozlarjevi gošči

ZZB za vrednote NOB Ljubljana – KO Barje obvešča, da bo žalna komemoracija pred dnevom spomina na mrtve v četrtek, 22. oktobra 2020, ob 16. uri v Kozlarjevi gošči. Dostop z Ižanske ceste za št. 414 bo ustrezno označen.

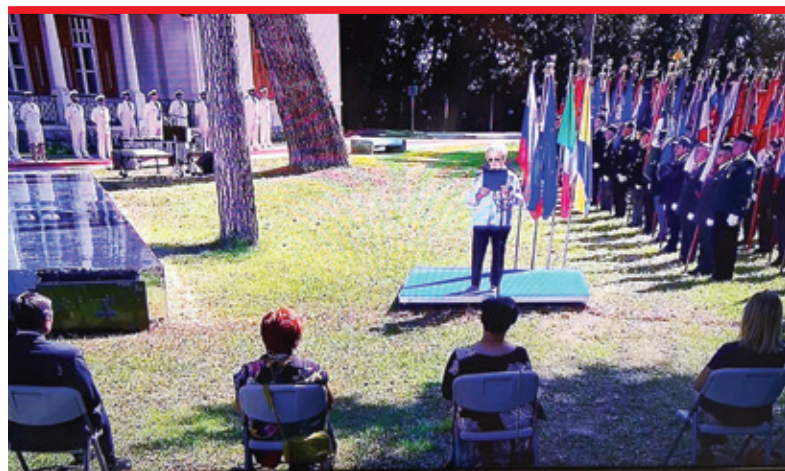
DRŽAVNI PRAZNIK – Izjava predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije

Priključitev Primorske – cilj partizanskega boja

Državni praznik vrnitve Primorske k matični domovini praznujemo v spomin na uveljavitev Pariške mirovne pogodbe 15. septembra 1947. Pogodba je bila podpisana 10. februarja 1947 ob koncu pariške mirovne konference, na kateri je 21 držav, zaveznic v protifašistični koaliciji, določilo mejo med Jugoslavijo in Italijo. Razmejitvena črta naj bi bila začasna, obe strani sta jo sprejeli kot krivično. Trst, za katerega osvoboditev je v zadnjih dneh vojne padlo veliko partizanov, ni bil dodeljen nobeni strani, ampak je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje. Dokončno je bila meddržavna meja postavljena šele z Osimskim sporazumom leta 1975.

Priključitev Primorske k Jugoslaviji je bila strateški cilj partizanskega boja, za katerega so bile sprejete tako politične odločitve kot tudi izvedene obsežne vojaške operacije. Na pobudo Narodnoosvobodilnega sveta za Primorsko Slovenijo je vrhovni plenum OF 16. septembra 1943 razglasil »priključitev slovenskega Primorja k svobodni in združeni Sloveniji«. Ta sklep je 3. oktobra 1943 v Kočevju potrdil zbor odposlancev slovenskega naroda in z njim seznanil poslance na drugem zasedanju Avnoja v Jajcu 29. novembra 1943.

Za Primorce je bila priključitev k matični domovini, v kar so verjeli, da se bo zgodilo ob kapitulaciji

Ob državnem prazniku vrnitve Primorske k matični domovini je bilo v Sloveniji več prireditev. Osrednja, brez obiskovalcev, je bila v Ankaranu, pripravila sta jo občina Ankaran in Združenje borcev za vrednote NOB in protifašistov Ankaran. Osrednja govornica na prireditvi je bila Majda Širca, ki je opozorila, da se je v zgodovino treba ozirati z vso strokovnostjo in odgovornostjo, jo razumeti, predstavljati, arhivirati, sicer tvegamo nove zločine – zločine spozabe. Nagovor sta imela tudi Darinka Vovk, predsednica ZB NOB Ankaran, in predsednik Republike Slovenije Borut Pahor. Dogajanje so popestrili praporščaki. Več o praznovanju v oktobrski številki Svobodne besede.

S. B., foto: zajem z zaslona TVS

naj meja matične domovine ostalo še vsaj 140.000.

Primorski Slovenci so se borili naprej in postali most med dvema državama, dvema ideologijama, dvema kulturama. Ob vstopu Republike Slovenije v Evropsko unijo leta 2004 so vsi primorski Slovenci postali državljani evropske skupnosti in tako simbolno končno združeni z matičnim narodom. Za-

bah in režimih. Matična domovina pa bo morala končno priznati, da bo potrebnega več poguma in samozavesti, da bi se uprli revizionističnim posegom v zgodovino, ki na oni strani meje, ki naj je ne bi bilo več, ustvarjajo nove praznike osvoboditve izpod »okupacije jugoslovanskih partizanov« ali pripisujejo nove vsebine že davno pregledanim fojbam, tudi tisti v Bazovici.

Italije, uresničitev upanja, ki je 25 let telo pod strahovladno italijanske države in posebno fašističnega režima. Niso ga izgubili, ko so jim jemali imena, ko so jim prepovedali uporabo slovenskega jezika, ko so jim prepovedali vsa kulturna in gospodarska društva, celo gasilska, ko so jim zažigali njihove hiše, gostilne, celo Narodni dom! Niso obupali niti takrat, ko so posebna sodišča fašistične stranke za zaščito države sodila in morila njihove najbolj zavedne slovenske fante. Pa vendar je bilo treba boriti se skozi še dve dodatni leti vojne pod še bolj okrutno nemško okupacijo in potem znova upati, da bodo partizanske zmage pomagale pri diplomatskih odločitvah o tem, kam spadajo Primorski Slovenci. Po uveljavitvi Pariške mirovne pogodbe jih je zu-

konska zaščita manjšinskih pravic je zagotovljena tako Italijanom, ki so ostali v Sloveniji, kot Slovencem, ki so ostali v Italiji. Toda za to je bilo potrebnih še veliko diplomatskih pogovorov in sporazumov in tudi prihodnje generacije se bodo morale pogajati o pravicah manjšin, o dokončni in dejanski vrnitvi Narodnega doma v Trstu slovenski skupnosti in ne nazadnje o resnični zgodovini narodov, ki so živeli, se bojevali, sobivali in sodelovali na tem ozemlju.

V ZZB za vrednote NOB Slovenije čestitamo vsem državljanom in državljanom Republike Slovenije ob »državnem prazniku vrnitve Primorske k matični domovini«, posebej čestitamo vsem Primorkam in Primorcem, da so kot Slovenci obstali v vseh državnih tvor-

Ta »matična domovina« je, žal, pozabila proslavljati partizanske zmage in žrtve za združitev celotnega slovenskega narodnega prostora. S protikoronskimi ukrepi je zamolčala zaznamovanje 75. obletnice evropske zmage nad fašizmom in nacizmom, katere zadnji boji so potekali prav na slovenskih tleh. Ta »matična domovina« se še vedno sramuje državnega praznika, ki bi ga glede na sklepe partizanskega gibanja morali imenovati dan priključitve Primorske k matični domovini. Lastna pozaba in spozaba glede zgodovine nas ne bosta obvarovali pred zlorabo zgodovine na drugi (neofašistični) strani.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije
(15. septembra 2020)

SVOBODNA
BESEDA
www.svobodnabeseda.si

OBLETNICA – Ob 75. obletnici zmage

Franta prejemnik medalje Ruske federacije

Franc Sever - Franta, priljubljeni komandant preboja partizanov iz okupatorjevega obročja na Menini planini marca 1945, je od Ruske federacije prejel jubilejno medaljo 75 let zmage v veliki domovinski vojni 1941–1945. 1. septembra mu jo je izročil veleposlanik Ruske federacije v Sloveniji, njegova eksclenca Timur Ejvazov. Prisotna je bila tudi delegacija Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije na čelu s predsednikom Marijanom Križmanom.

»Dovolite mi, da se v prvi vrsti najprisrčneje zahvalim za vročeno mi odličje spoštovanemu in cenje-

nemu predsedniku mogočne Rusije Vladimirju Putinu. To odličje mi je še posebej dragoceno, ker mi ga po 75 letih zmage nad nacifašizmom izroča predsednik naroda, ki je nosil glavno breme te zmage v drugi svetovni vojni, v kateri sem bil sam osebno aktivno udeležen,« je vidno ganjen povedal Franta.

»Že kot fantiča v osnovni šoli me je učiteljica Ana Galetova oplemenitila z znanjem o socializmu, demokraciji in pošasti nacizma, ki je pripravljala surovo, pošastno vojno z vojaško nasilnostjo za ustanovitev svojega norega tisočletnega rajha, in to na račun Sovjetske zveze. To po-

darjeno znanje je postalo moj moto življenja, postal sem neomajni socialist demokrat v vseh razburkanih družbenopolitičnih viharjih življenja z orientacijsko naklonjenostjo do Sovjetske zveze in potem še do Rusije. In tako bo tudi ostalo do konca mojega življenja,« je nadaljeval.

V svojem nagovoru je spomnil na zapletene okoliščine med drugo svetovno vojno, v katerih nihče ni vedel, kdo bo na koncu zmagoval. »Naša partizanska vojska in Rdeča armada Sovjetske zveze smo verjeli, da bo zmaga naša, in za ta cilj smo se odločno in brezpogojno bojevali. V toku vojne je našemu slovenskemu in jugoslovanskim narodom Sovjetska zveza pomagala. Naj med drugim omenim, da nas je radijska postaja v Moskvi s svojim programom bodrila in nagovarjala v jezikih vseh narodov Jugoslavije. Med nami je veljal sporazum prijateljstva med državama in tudi priznavanje jugoslovanskega upora kot del zavezniškega bojevanja.«

Franta je še dejal, da je veliko število ruskih ujetnikov pobegnilo iz taborišč in se pridružilo našemu partizanskemu boju, naši NOB. »V letih 1944/45 so bili med nami trije samostojni ruski bataljoni. Eden od ruskih bataljonov na Štajerskem je bil v operativnem štabu celo pod mojo komando. Veličastno dejanje Rdeče armade je bilo osvobajanje Beograda, boji na sremski fronti. Pozneje po vojni je sledilo šolanje naših letalcev v Rusiji. Za Jugoslavijo so bile ustanovljene popolne tri letalske divizije. Vse to in še niz drugih pomoči in sodelovanja so slika bratskega medsebojnega spoštovanja ter pomoči vašega mogočnega naroda socializmu po vsem svetu.«

S. B.

Franc Sever - Franta: »Med vojno se je v Sloveniji širil tale rek: Krogla in odlikovanje nikoli ne zadenejo tapravega! Mislim pa, da je tokrat, dragi Rusi, to odlikovanje zadelo zares pravega. To dragocenost, ki ste mi jo poklonili, bom čuval v svojem osebнем sefu kot veliko življenjsko dragocenost. Trajno me bo spominjala na takratno naše bratstvo in opozarjala na današnjo nevarnost v svetu, ko je spet ogrožen mir.

KULTURA – Spomenik interniranca

»Rahli stik moške in ženske figure«

Kipar Karel Putrih se je v sodelovanju z arhitektom Borisom Kobetom leta 1952 prijavil na mednarodni londonski natečaj za spomenik neznanemu političnemu zaporniku (Unknown Political Prisoner). Natečaj je pripravil Inštitut za sodobno umetnost (Institut for Contemporary Art – ICA), ki je k sodelovanju povabil številne umetnike vseh narodnosti, starosti in slogovnih usmeritev. Namen natečaja je bilo čim pristneje ovekovčiti spomin tako na ženske kot na moške, ki so med drugo svetovno vojno žrtvovali svoje življenje za svobodo.

Putrih in Kobe sta se prijavila z zasnovo spomenika z naslovom Interniranca, pri čemer je Kobe pripravil arhitekturno zasnovo, Putrih pa je izdelal osnutek, ki je bil na na-

Karel Putrih: Interniranca, 1950–1952, patinirani mavec, 50 cm x 20 cm x 20 cm

tečaju posebej pohvaljen. Koncept umetniškega dela sta si Putrih in Kobe zamislila kot rahel stik moške in ženske figure, dveh neimenovanih in interniranih oseb, ki se v dramatični agoniji stegujeta proti nebu. Njuna povezanost v usodi in bolečini, ki se nenehno ponavlja, je nakazana v njunih zrcalno obliko-

V Muzeju novejšje zgodovine hranijo osnutek za spomenik Interniranca, ki je pomemben del muzejske likovne zbirke.

vanih torzih, grobo obdelani površini gradiva in deformiranih delih teles. Številnost, razčlovečenje in anonimnost internirancev je poudarjena z delno upodobitvijo glav, ki se v deformirani ekspresivni gesti stegujeta navzgor.

V Muzeju novejšje zgodovine hranijo osnutek za spomenik Interniranca, ki je pomemben del muzejske likovne zbirke.

S. B.

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Oboroževanje in opremljanje

Te dni se odloča o veliki vsoti denarja za nakup nove oborožitve in opreme za Slovensko vojsko. Ker je nasilje del narave in s tem tudi človeške družbe, potrebuje vsaka družba oziroma država tudi svojo oboroženo silo za zagotavljanje varnosti. Zato imamo v naši državi Slovensko vojsko, ki je namenjena obrambi domovine pred zunanjimi napadalci in za zaščito ljudi. Naša vojska uspešno pomaga pri naravnih nesrečah in skupaj s policijo varuje meje. Na obrambo domovine pred morebitnimi vojaškimi napadalci pa se pripravljva v okviru skupne obrambe v zavezništvu NATO, ker ji je tako ukazala politika.

Tako kot si vsi želimo imeti uspešno in učinkovito državo, ki bi delovala v korist ljudi, si vsi želimo imeti tudi učinkovito in dobro opremljeno vojsko. Obramba domovine in naroda ni samo človekova dolžnost, ampak tudi pravica in čast. Zato je nerazumljivo stalno nasprotovanje naši vojski tistih »levičarjev«, ki jih pri naši vojski moti prav vse. Razumljivo pa je nasprotovanje razsipnemu trošenju denarja za oboroževanje in opremljanje vojske, saj naša vojska in obrambno minist-

strstva tu nista vedno imela srečne roke. Tudi zato ne, ker zavezništvo NATO pod vodstvom ZDA ni samo politično in vojaško-obrambno zavezništvo, temveč tudi gospodarsko-poslovna zveza. Predvsem ameriški častniki so dopoldne predstavniki ameriške vojske, popoldne pa predstavniki oboroževalne industrije in podjetij. Nekateri naše poveljnike, ki so zaverovani v »ameriško moč« in slepo častijo vse, kar je ameriškega, hitro prelisičijo v nabavo stare in nepotrebne opreme ali orožja, ki ga ameriška vojska zavrže. Ameriška vojska in njeni »poslovni partnerji« vedno gledajo le na lastne koristi. Tudi če je naša domovina majhna, ji še vedno lahko prodajo marsikaj, česar drugi nočejo.

Naša majhnost nas bo rešila le pred postavljanjem velikih ameriških vojaških oporišč, čeprav nekateri strankarski veljaki prav velikodušno oziroma hlapčevsko k nam vabijo tuje vojske. Edino, kar bi ameriško vojsko pri nas zanimalo, so zmognosti koprškega pristanišča, ki bi v primeru vojne na »vzhodu« lahko bilo glavno oskrbovalno prista-

nišče, iz katerega bi nato čez naše ozemlje tovorili vse potrebno. Ne glede na velik ameriški vpliv na nas so bile tudi redne nabave orožja in opreme zaradi strankarskih »strokovnjakov« na obrambnem ministrstvu in »simpatizerjev« strank med visokimi častniki porazne za vojsko. Predvsem zato, ker se pri teh nabavah obračajo veliki denarji, od provizij in podkupnin pa nimajo koristi le posamezniki, ampak se iz tega denarja napajajo stranke in njihovo delovanje, vključno z izdajanjem pritlehnih časopisov, delovanjem na družbenih omrežjih in ustanavljanjem »televizij sovraštva«. Najbolj v nebo vpjoiči primer takšne nabave je bil nakup finskih osemkolesnikov, ki ga je vsiljevala politika. Od vsega je zdaj vojski ostalo trideset slabo oboroženih, omejeno uporabnih »oklepni avtobusov«, ki so večino časa na popravilih. Nič bolje se niso vojaški in obrambni odločevalci odrezali pri nakupu osnovne

Naša majhnost nas bo rešila le pred postavljanjem velikih ameriških vojaških oporišč, čeprav nekateri strankarski veljaki prav velikodušno oziroma hlapčevsko k nam vabijo tuje vojske.

avtomatske puške za slovensko vojsko. Čeprav je na natečaju za novo puško po svojih lastnostih zmagala druga puška, je z vrha prišel ukaz, da se kupi »plastična« belgijska avtomatska puška. Vsem je sicer bilo jasno, da je belgijska puška slaba izbira, pa so samo zamahnili z roko: »bomo pa čez pet let kupili novo puško«. Žal je zaradi vpliva politike na obrambnem ministrstvu in v vojski dosti nabav teklo podobno. Tudi zato, ker so pod vplivom strankarske politike ali zgolj osebnih povezav o nabavah odločali ljudje, ki niso imeli ustreznega znanja ali strokovnosti.

Nihče si seveda ne želi neopremljene vojske v podrtih vojašnicah in z lačnimi in raztrganimi vojaki. A če bodo oboroževanju in opremljanju namen

OBLETNICA – Pohod patrolj na Triglav

Premalo spoštovana domovina

Organizacijski odbor za pripravo 35. spominskega pohoda na Triglav, ki ga že dolga leta uspešno vodi predsednica radovljiskega združenja borcev Danica Mandeljč, je kljub omejitvam zaradi koronavirusa izpeljal letošnji spominski pohod na Triglav.

Organizatorji pohoda so sicer sprva načrtovali pohod prestaviti na prihodnje leto. Kljub vsemu so se odločili izpeljati program v omejenem obsegu, v obliki patrolj, ki so jih sestavljali predstavniki Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, Združenja veteranov vojne za Slovenijo, Združenja policijskih veteranskih društev »Sever« in Zveze slovenskih častnikov, skupaj 20 udeležencev.

Pohodniki smo se 10. julija 2020 zarana zbrali na Pokljuki in se mimo Vodnikovega doma in koč na Planiki odpravili na najvišji vrh Slovenije. Vreme nam je služilo, zato je bilo razpoloženje med pohodniki še toliko boljše. Uspešno smo osvojili Triglav. Na vrhu smo lahko občudovali razgled na domovino Slovenijo, nato pa je sledil spust proti Triglavskemu domu na Kredarici.

Tam smo prenočili in si ob večernem druženju izmenjali vtise.

Triglav je resničen simbol slovenstva, kjer se najdejo tudi razne povezave do različnih krajev Slovenije. Presenetila me je plošča zaslužnim za obnovo Triglavskega doma, na kateri sem zasledil ime Gregorja Klančnika iz Mojstrane. Klančnik, ki je bil tudi partizan, je nam Koroscem, zlasti Ravenčanom, dobro poznan kot dolgoletni in uspešni direktor Železarne Ravne. Zelo je zaslužen za marsikatero pridobitev tudi zunaj »fabriškega plot« v našem kraju, kot velik ljubitelj športa pa je pustil svoje sledi z vsakoletnim podeljevanjem Klančnikovih plaket najboljšim športnikom v kraju.

Naslednji dan, 11. julija, smo se zbudili v oblačno jutro. Sledil je spust nazaj na Pokljuko, k Vojašnici Rudolfa Badjura, kjer je bila krajša, a zelo simbolična in pomembna slovesnost. V kulturnem programu so zelo čustveno nastopili učenci blejske osnovne šole, Oktet Triglav ter manjši sestav Orkestra Slovenske vojske. Osrednji govor je imela predsednica Danica Mandeljč, ki je med drugim poudarila, da je priredi-

tev organizirana z enim samim namenom, da se ne pozabijo patrolje iz leta 1944 in 1991, da se ne pozabi, kako krvava je bila pot do današnje samostojne Slovenije. Opozorila je, da je domovina premalo spoštovana in vse prevečkrat zlorabljena od vladajočih, tistih, katerih večna obljuba narodu je, da bodo delovali le v njegovo korist. Zato je treba varovati vrednote, kot so domoljubje, uporništvu, tovarištvu, enakost in poštenost, vrednote, ki so bile vsekakor odločilne pri izidu vojne.

Letošnji pohod je minil tudi v znamenju praznovanja 75. obletnice osvoboditve. Triglav je namreč v slovensko identiteto zapisan ne samo kot simbol slovenstva, temveč tudi kot branik svobode, simbol upora, ki so ga na čelu nosili partizani in je predstavljal Osvobodilno fronto kot edino uporniško gibanje na Slovenskem med drugo svetovno vojno! Kljub razmeram zaradi koronavirusa je pohod »preživel« in upamo, da se bo prihodnje leto vrnil z vsemi razsežnostmi pohoda in slovesnosti na staro mesto na Rudnem polju.

Aljaž Verhovnik

IZ DELA ORGANIZACIJ ZB – Dovje - Mojstrana

Ne pozabimo preteklosti

V okviru projekta »Očistimo obeležja prve in druge svetovne vojne« smo julija in avgusta člani ZB za vrednote NOB v občini Kranjska Gora pregledali obeležja obeh svetovnih vojn v vseh petih krajevnih skupnostih v občini. V okviru tega smo izdelali tudi dokumentirano gradivo in ga predali pristojnim službam občine Kranjska Gora. Ugotovili smo, da je treba nekatere spominske plošče, spomenike in grobišča očistiti ter obnoviti črke in vzdrževati okolico spomenikov.

Zgodovina je učiteljica našega življenja, zato moramo ohranjati spomin na vse žrtve prve in druge svetovne vojne ter osamosvojitvene vojne leta 1991, prav tako zgodovinsko resnico in jo prenašati na generacije, ki prihajajo. Že leta 2008 je Združenje za vrednote NOB Dovje - Mojstrana izdalo brošuro »Ne pozabimo preteklosti«, v kateri smo objavili vse spominske plošče, spomenike in grobišča. Jože Mirtič je v fotografski objektiv zajel 36 spominskih obeležij, Sonja Mirtič pa jih je opremila z besedi-

ga obeležja po krajevni skupnosti, saj so mu bila pota znana, ker jih je večkrat tudi pregledoval.

Med narodnoosvobodilnim bojem so bili ljudje na našem območju zelo dejavni. Vaščani so se s skupnimi močmi uprli sovražnim silam. Kurirjem so bili v veliko pomoč domačini, zlasti mladina in pionirji iz vseh vasi v sedanji občini. Ti so jih obveščali o okupatorjevih zasedah, o predvidenih hajkah in raznih akcijah. Večkrat so mladinci in pionirji namesto kurirjev prenašali sporočila in pošto, ker so bili manj sumljivi. Krvavi davek v občini Kranjska Gora je bil med NOB zelo velik. Vedno se bomo s ponosom in hvaležnostjo spominjali generacije zmagovalcev, ki so osvobodili Evropo in ubranili svet pred nacifašizmom. Člani ZB za vrednote NOB v občini Kranjska Gora si želimo, da ob 75. obletnici osvoboditve in zmage vsi miroljubni ljudje stopimo skupaj, saj se zavedamo, da je slovenski narod plačal visok krvni davek, zato gre zahvala vsem občanom, ki nam pomagata ohranja-

Projekt očistimo obeležja v občini Kranjska Gora smo končali s slavnostno prireditvijo v Vratih pod vznožjem Triglava. Spomnili smo se vseh žrtev NOB, počastili 75. obletnico zmage in osvoboditve. V prijetnem razpoloženju ob petju partizanskih pesmi in spremljavi harmonike smo preživeli septembrsko nedeljo.

lom, dodala pomembne podatke in spominska obeležja uredila v dokumentirano gradivo. V pomoč nam je bil Janko Šekli, ki je živo pripovedoval dogodke iz druge svetovne vojne, nas popeljal do posamezne-

ti našo zgodovinsko resnico. Vojne grozote niso pozabljene, vendar nas žene odgovornost za mirno in varno prihodnost.

Sonja Mirtič

RAZSTAVA – Idrijski grad Gewerkenegg

Ivan Rudolf in padalci

Do 25. oktobra, od torka do nedelje od 10. do 17. ure, bo v razstavišču Nikolaja Pirnata na idrijskem gradu Gewerkenegg odprta razstava Ivan Rudolf in padalci.

Kot so v napovedi zapisali organizatorji, razstava predstavlja usode primorskih padalcev, delovanje Ivana Rudolfa in njegove osebne predmete, ki jih hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

Zgodbe slovenskih padalcev spadajo v čas druge svetovne vojne. Slovenski padalci in Ivan Rudolf so se iskreno bojevali proti nacifašizmu in za osvoboditev domovine, vendar so nekateri proti koncu vojne oziroma po njej postali žrtve likvidacij tajnih služb komunističnih oblasti.

Med prvimi padalci, ki so se v noči s 17. na 18. marec 1943 spustili iz britanskega letala, sta bila tudi Idriščana, radiotelegrafist Venceslav (ali Vencelj) Ferjančič (1919)

in Bojan (Bogomir) Koler (1921), ki je imel nalogo vodnika. Razstava Vojaškega muzeja Slovenske vojske in Znanstveno-raziskovalnega središča Univerze na Primorskem je avtorsko delo dr. Gorazda in dr. Blaža Torkarja. Razstava je odprta od torka do nedelje od 10. do 17. ure.

S. B.

Celjski »Stari pisker«

Spominski prostor žrtev nacističnega nasilja

mn7c

muzej novejšje zgodovine | celje

Prešernova ulica 17, 3000 Celje

T: +386 3 428 64 10; S: www.muzej-nz-ce.si

ZLOČINI OKUPATORJEV – Kot nad Cezlakom

Nacistično nasilje na Pohorju

Letos, ko zaznamujemo 75 let svobode in zmage nad fašizmom in nacizmom, je prav, da se spominjamo dogodkov iz vojnih časov in tistih, ki so izgubili življenje za svobodo.

21. maja 1944 sta v Kot na Pohorje prišli Zidanškova in Bračičeva brigada. Naslednjega dne so borci Zidanškove brigade na cesti Luka-

ražnikom se je bataljon umaknil v Kot. Tam sta v boj vstopila še drugi bataljon Zidanškove brigade in Bračičeva brigada in po celodnevnem boju so borci premagali Nemce.

Maja 1944 je bila v Kotu ustanovljena tudi kurirska relejna postaja 10-S II, ki je uspešno delovala do osvoboditve. Na postaji je bilo obi-

10 je vzdrževala zvezo s kurirskimi postajami nad Framom, v Lobnici nad Rušami, Mislinjski dolini, na Stranica, v Ličenci, z vojaško kurirsko postajo 1/13 na Pesku, s partizanskimi bolnišnicami, partizansko tehniko Mernik, mariborskim okrožjem, proti koncu vojne pa še s pokrajinskim odborom Osvobodilne fronte za Štajersko. Na tej postaji so se križale zveze med Mariborom in Savinjsko dolino ter med Kozjakom oziroma Dravsko dolino in Kozjanskim.

Nacistični pohodi na Pohorje so se okrepili jeseni leta 1944, ko so Nemci znova zasedli osvobojeno ozemlje. Nasilje nacistov ni prenehalo vse do konca vojne. Na enem od zadnjih pohodov na Pohorje so 29. marca 1945 prišli okupatorjevi vojaki v Kot k Zgornjemu Višiču po gospodarja Ferdinanda Smogavca ter k Spodnjemu Višiču po gospodarja Matevža Šego. Oba so odpeljali v Cezlak in ju ustrelili.

Leta 1946 so jima svojci v Cezlaku v gozdu pod cesto Oplotnica–Cezlak postavili skromen spomenik iz granitnega kamna, 4. julija 1979 pa je krajevna organizacija ZZB NOV Oplotnica postavila nov spomenik blizu odcepa ceste za Kebelj. Na kamnitem podstavku stojita dve veliki skali, ki imata na vrhu vklesani zvezdi. Med njima je velika marmorna plošča z imeni kmetov iz Kota, Ferdinanda Smogavca in Matevža Šege.

Ladislav Steinbacher

Po besedah Herte Žagar, direktorice Zavoda za kulturo Slovenska Bistrica, bodo še letos uredili in popravili spominsko obeležje padlima nacističnega nasilja.

nja–Cezlak iz zasede napadli dva nemška avtomobila ter ponoči izvedli rekvizicijo v Oplotnici. Po akcijah v Cezlaku in Oplotnici so partizani pričakovali nemški napad, zato je prvi bataljon Zidanškove brigade postavil zasedo nad Cezlakom. 23. maja se je zaseda že ob pol osmih spopadla z gojenci podoficirske šole iz Slovenske Bistrice in Maribora. Pred premočnim sov-

čajno od deset do dvanajst kurirjev. Prvi komandir je bil Franc Gašperlin - Mihec, za njim pa Jože Zagožen - Servac. Po ustanovitvi postaje so se kurirji nekaj časa zadrževali po kmetijah, deloma pa tudi na prostem v gozdu. Pozneje so si na strmeh in težko dostopnem pobočju v Koširjevih rebrih, kakih 500 metrov na kamnolomom Cezlak, zgradili leseno barako. Postaja TV

KNJIGE - Tajna organizacija Borba 19271930

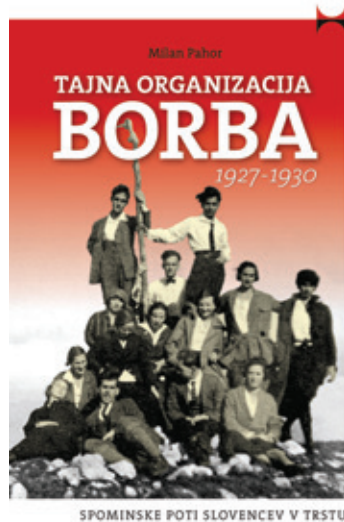
»Naš ideal je svoboda, naše sredstvo je Borba!«

Ob 90. obletnici ustrelitve junakov v Bazovici je Založništvo tržaškega tiska v sodelovanju z Odsekom za zgodovino Narodne in študijske knjižnice, Skladom Dorče Sardoč in ob podpori Društva TIGR Primorske – območna enota Trst izdalo knjigo z naslovom *Tajna organizacija Borba*.

Avtor Milan Pahor, ki že več desetletij vsestransko skrbi za ohranjanje spomina na upor proti fašizmu, je ob tej priložnosti pripravil obsežen in zelo raznovrsten material, ki ponazarja in pogloblja tako obdobje delovanja borbašev kot številne odmeve na dogodke takrat in danes. Pri projektu je sodeloval zgodovi-

nar OZE NŠK Štefan Čok, ki je gradivo zbral in uredil. Knjiga spada v zbirko Spominske poti Slovencev v Trstu, v okviru katere je pred kratkim izšla tudi publikacija Narodni dom. Opremljena je z bogatim fotografskim gradivom, hkrati vsebuje izčrpno in bralcu prijazno predstavitev ne le zgodovinskih okoliščin, v katerih je delovala organizacija Borba, ampak predvsem človeških likov, ki so se odločili za upor. Gre za neke vrste priročni zgodovinski vodnik, ki bo prav gotovo primeren in zanimiv za širši krog bralcev.

Ob izidu knjige sta Založništvo tržaškega tiska in Narodna in študijska knjižnica pripravila vrsto

predstavitev na Tržaškem, Goriškem in širše na Primorskem. Prve predstavitev so bile v okviru programa, ki je spremljal spominske slovesnosti ob 90. obletnici usmrtitve bazoviških junakov.

Bitka na Sutjeski

Izšla je knjiga Bitka na Sutjeski avtorja mag. Gregorja Jazbeca. To delo iz psihološke, zgodovinske in taktične perspektive predstavlja omenjeno bitko. Temelji na predavanju, s katerim je avtor v zadnjih letih gostoval pri različnih zvezah in društvih. Je rezultat sedemletnih raziskav partizanskih dokumentov in dokumentov sil osi, literature, pričevanj preživelih in ogledov bojišča.

Osrednji del je predstavitev bitke, ki jo je avtor predstavil kot zgodbo dilem in odločitev ključnih vojskovodij obeh strani ter kot zgodbo ljudi, partizanskih enot, ki so se v iz-

jemno težkih razmerah upirale številčno in materialno mnogo močnejšemu nasprotniku. Pred bitko je predstavljen širok okvir dogajanja v okupirani Jugoslaviji, po njej pa sledi analiza, zakaj je bitka potekala in se končala tako, kot se je. Knjiga se konča z nauki za današnji čas, uporabnimi tako za civilnega kot vojaškega bralca. Ima tudi veliko prilog.

Knjiga ima 400 strani, 129 zemljevidov, shem in slik ter stane 400 eurov. Izdana je v samozaložbi, zato se lahko naroči in dobi zgolj pri avtorju, na naslovu gregajazbec@yahoo.com.

KOLUMNA

Jože Poglajen

Zgodba o volku in kozi

Ko se septembra začne šola, že skoraj trideset let poslušamo mantro vsakokratne opozicije, da nas čaka vroča politična jesen. A navadno se nič pomembnega ne zgodi. Psi lajajo, karavana gre dalje, pravi pregovor. Tudi letos politični »analitiki« napovedujejo vročo jesen. Drugače od večine prejšnjih jeseni pa se bo tokrat politična temperatura res lahko nekoliko dvigovala. Povišanih tonov v razpravah, tudi gostilniško prostaških in žaljivih, bo gotovo več kot prejšnja leta, vendar bi postalo vroče le, če bi prišlo do padca Janševe vlade. Za kaj takega je malo verjetnosti.

Na tak razplet je poleti sicer kazal obračun peterice poslancev Desusa z zdaj že nekdanjo predsednico Aleksandro Pivec, ki ga je Pivčeva sama zakuhala z arogantnim ravnanjem v slogu: Desus – to sem jaz. Za Pivčevo je bil usoden niz koruptivnih škandalov, po katerih je Desus padel v nevarno območje izpada iz parlamenta na naslednjih volitvah. Ko so poslanci zagrozili, da bodo izstopili iz Janševe koalicije, je Pivčeva vendarle odstopila, toda Janševa ministrica je ostala. Odhod peterice poslancev Desusa (in ministra Gantarja) iz vladne koalicije je tako postal »passé«, če se izrazim z besedami prvega med poslanci Jurše. Očitno tudi ni bil resno mišljen. Služil je le kot vložek v mešetarjenju za poslanske in druge dobro plačane državne službe članov upokojenske stranke na eni strani in zadostno število glasov v parlamentu za to, da bi Janša lahko do konca izkoristil zadnjo priložnost, da maksimira prihodke za svoje omrežje, preuredi institucije in medije ter zagotovi denarni tok omrežju tudi po koncu mandata, kot je zapisal eden od kritičnih političnih analitikov. Tako je ostal volk Janša sit in Desusova koza cela.

Za zdaj. Veliko vprašanje je namreč, ali bo koza ostala cela tudi po izrednem kongresu stranke. Prav mogoče je, da bodo tam prevladali nasprotniki Janše, ki jih skrbi, da bi Desusovi volivci zaradi kolaboracije z janševiki na volitvah prestopili kam drugam, denimo k stranki Bratuškove, in Desus prvič v svoji zgodovini ne bi prestopil štiriodstotnega praga v parlament. Njihov izstop iz vlade bi tako morebiti spet postal aktualen. Janša bi se znašel pred dilemo, ali poskusiti nadaljevati s precej nezanesljivo večino 41 poslancev plus trije Jelinčičevi in dva poslanca manjšin ali iti na predčasne volitve. Zdi se, da je druga možnost precej manj tvegana in

predvsem cenejša od kolaboracije z Jelinčičem. Povedano drugače, več možnosti ostati dalj časa na oblasti mu dajejo predčasne volitve. Po raziskavi Mediane bi mu ta hip prinesle 19 odstotkov glasov, kar pomeni, da bi janševiki v parlamentu zasedli kar 32 sedežev. Polovico manj (17) poslancev bi imeli socialdemokrati, 13 Šarčeva stranka ter 11 Levica. Po pet sedežev bi si razdelile NSi, SAB in Desus. Vse ob predpostavki, da bo volilna udeležba vsaj 60-odstotna. Kar je sicer precej optimistična ocena.

Na prvi pogled takšen izid sicer prepričljivemu relativnemu zmagovalcu Janši ne kaže dobro, kajti zdajšnja vladna koalicija bi za morebitno vladanje zbrala skromnih 42 poslanskih sedežev. Toda letos zgodaj spomladi se je izkazalo, da je nemogoče postalo m

AKTUALNO – 100. obletnica koroškega plebiscita

»Da zgodovinski spomin ne bi zbledel«

Dr. Matjaž Kmecl

Že precej pred plebiscitno stoletnico je enemu od najvišjih slovenskih politikov »ušlo«, da bomo ta dogodek **praznovali** skupaj z Avstrijo. Jaz ga ne bom **praznoval** z nikomer, se bom pa plebiscita **spominjal**. Rad bi razložil, zakaj in kako.

Stoletje je čas, ko se kup stvari pozabi, naj so bile svojčas še tako bridke ali vznesene. Obenem je bilo v teh sto letih povedanih nič koliko razlag in očitkov na račun nekdanjega plebiscitnega dogodka z obeh strani, ponovljeno je bilo vesolje dejstev in spominov, napisanih pesmi, prešetega tega in onega ljudstva, tako da je vse, kar se še zapiše ali izreče zdaj, lahko samo še ponavljanje.

Stvari pa so seveda ves ta čas tekle svojo pot. Menda je general Maister kot predsednik narodnega sveta za slovensko Koroško še na predvečer plebiscita bil prepričan, da Slovenci glasovanja o tem, kam slovenski del te dežele – ali v Avstrijo ali v Jugoslavijo/Slovenijo – ne morejo izgubiti. Na drugi strani »Ljubljana« ni bila čisto prepričana, ali se ji zgodba s Koroško sploh »splaca«; znana je izjava pisatelja Ivana Tavčarja kot »poverjenika za prehrano«, da ne bo mogoče prehraniti še Korošcev, ker so že Maistrovi Štajerci prehudo breme; malo bolj sramežljivo se ve, da so »Ljubljanci« odklonili Prežihovo mobilizacijsko pomoč (delavcev) iz družbeno-razrednih, to je političnih razlogov; tu in tam kdo zelo obzirno omeni, da je sploh Koroška južno od Drave glasovala za Jugoslavijo/Slovenijo, kar je na samosvoj način kasneje ponovila s partizanskim bojem; ta je bil drugo (zadnje) plebiscitno dejanje – to lahko mirno zapišemo.

Kakšno vlogo je pri tem odigrala socialdemokracija z večinsko slovenskim članstvom in velikonemškim vodstvom, je tudi raziskano in razloženo – s priložnostnim plebiscitnim »uvozom« pronemških glasovalcev vred ter seveda s propagandnimi gesli o zaostali južni kraljevini na eni ter napredni republiki na drugi, severni strani. »Ein guter Deutscher ein guter internationaler

Socialist« je bilo eno značilnih socialdemokratskih gesel velikonemško usmerjene socialne demokracije. In ob tem: »Rettet Kärnten!« In tako naprej. Ob tem pa »Volkswehr« kot paravojaška organizacija v okviru »Heimatschutz« – vse uokvirjeno s socialno demokracijo kot organizacijo pretežno slovenskega delavstva.

Za Slovence je bilo dogajanje zgodovinsko frustrirajoče: po razpadu cesarstva so se prvič v zgodovini morali zbrati v enotno delujočo in organizirano skupnost, kar glede na deželsko razcepljenost ni bilo niti malo preprosto; dokončno so obstali pred vprašanji: kaj vse sploh

ce; celovška Mohorjeva družba kot središče slovenske duhovnosti, izobraževalnosti in tudi politike je prav tako morala v ta »pont«, pobrali so ji premoženje, kolikor ga pač niso v begu pred velikonemštvom uspeli rešiti. Nacizem kot skoraj samoumevno nadaljevanje poplebiscitnega pogroma je storil svoje: in pri tem niti ni treba s prstom kazati na surovi izgon tisoč najbolj trdnih Slovencev 1942; tudi na načrtna pobjanja slovenskega življa ne. To so same znane stvari: vse je pač šlo po prastarem velikonemškem obrazcu tako imenovane dokončne (raz)rešitve – »Endlösung« – z namnožitvijo raznovrstnih bridkih zgodb

Po plebiscitu sta Slovence južno od Karavank zajela množična melanholija in patetika – zavedeli so se, da je njihova takratna politična elita zavozila neko pradačno, recimo karantansko in Slomškovo, Einspielerjevo, Janežičevo, mohorjansko dediščino.

spada v novo pomožno državno skupnost, kje so meje, do koder so se smeli in morali boriti, da bi bili »združenoslovenska« celota, kakor je nalagal skorajda zavezujoči politični program »zedinjene Slovenije« iz leta 1848. Pri tem je etnična meja tekla preko več prastarih deželnih upravnih enot nekdanjega cesarstva, predvsem preko Štajerske in Koroške, kjer pa so Slovenci treščili ob velikonemško prodiranje v Sredozemlje.

V spopadu, do katerega je nujno prišlo, je Slovence dohitela resničnost politične nerazvitosti, nemoči in lahkovernosti, pa tudi lastne sprtosti, kar vse je rezultiralo v izidu plebiscita in surovem dogajanju naslednja desetletja: koroško slovensko skupnost so marsikje skrčili do ničle, vse slovensko je moralo že kar po plebiscitu izginiti iz javnosti, bilo je brezobzirno kriminalizirano. Saj mi je težko tako zapisati, ker se sliši agitatorsko, ampak o tem pač govori vsa zgodba. Po plebiscitu je moralo slovensko izobraženstvo čez noč zapustiti deželo, ljudstvo je ostalo brez pomembne hrbtni-

in usod. Ko je Hitlerjeva vojska zasedla tudi slovenski del Kraljevine Jugoslavije, so bili poplebiscitno prebegli koroški Slovenci spet prvi na udaru – dosledno so jih na silo s prvim ešalom izselili v Srbijo ali pa kar postrelili. Poslovilno pismo enega od njih, Eriha Hribernika iz Lipe nad Vrbo (Lind ob Velden), je zgodovinar Ževart objavil v več kot pretresljivi knjigi – Pisma na smrt obsojenih – skupaj z drugimi podobnimi pismi mož (približno 400), ki so jim nacisti še dovolili tik pred ustrelitvijo napisati kaj takega; tam berem po koroško mehko: Ljuba mamica, ljubim te, ljubim te, ljubim te ... prsrčno pozdravite očka, če ga boste še videli. V mislih sem pri vas, pri vas, moji ljubi, moji ljubi. Vse vas objemam in mislim do zadnjega na vas vse.

Sam sem znanja o vsem tem že v mladih letih sprejemal iz pripovedovanj enega od izgnanih oziroma poplebiscitno prebeglih koroških slovenskih učiteljev Mihaela Plaša z Žihpolj, nekdanjega sošolca in prijatelja Joška Tischlerja – o čemer sem ob priložnosti tako že pi-

sal. Pripovedoval je slikovito, strastno in prepričljivo (tudi on je leta 1941 med prvimi moral v Srbijo).

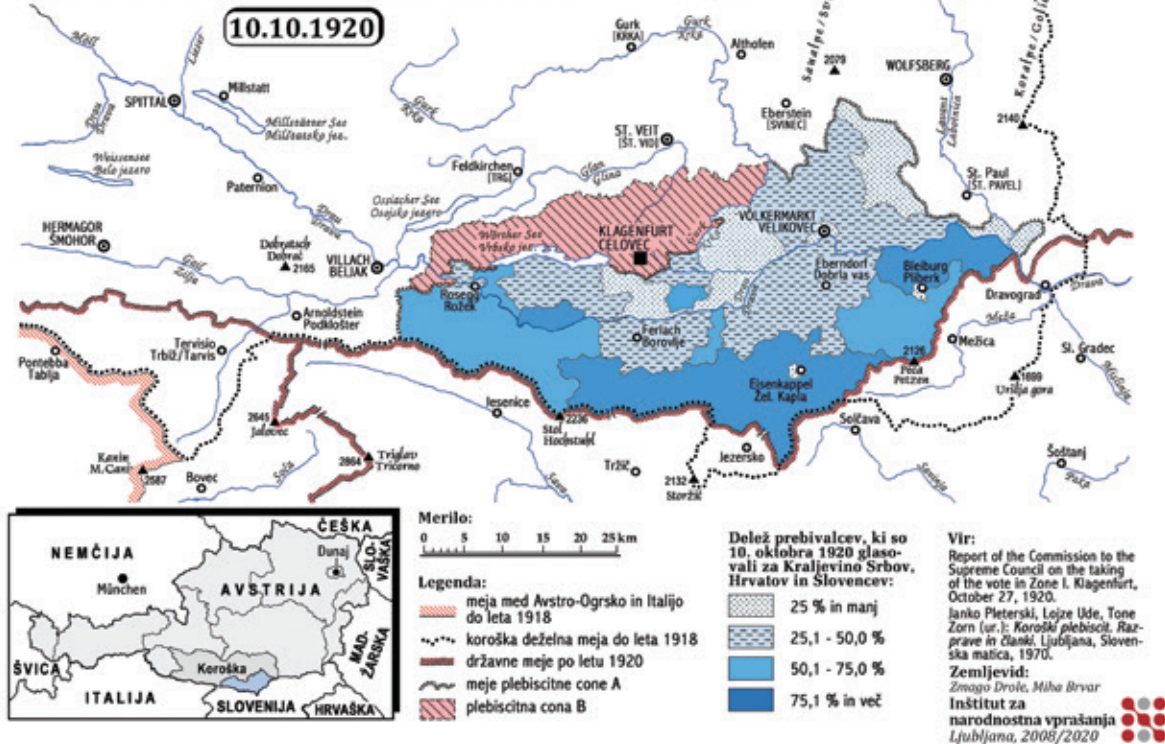
Kmalu potem sem prebral Prežihov roman Požganica, ki je po mojem še zmeraj eden od najprepričljivejših in tudi najbolj človeških prikazov koroškega plebiscita – Prežih sam ga je prvotno hotel tako in tako nasloviti kar Plebiscit. V romanu je brez olepšav prikazal koroškoslovenski ljudski žvot – revščino in prepuščenost »navadnih« ljudi, delavcev in kajzarjev, najrazličnejšim manipulantom, predvsem lakomnikom, ki so svojo pogoltnost skrivali za nacionalističnimi frazami o nemško nedeljivi Koroški na

tična elita zavozila neko pradačno, recimo karantansko in Slomškovo, Einspielerjevo, Janežičevo, mohorjansko dediščino. Vrstile so se najrazličnejše prireditve in izjave, ki jih je sicer Prežih pojmoval (ali vsaj poimenoval) kot »solzave« manifestacije slovenskega malomeščanstva, ki pa so v resnici bile veliko več kot to in bi jih laže razumeli kot obliko skupinskega moralnega mačka. Nizala so se izjavljanja solidarnosti s Slovenci na Koroškem – ti so pač bili izpostavljeni zmeraj hujšemu nasilju velikonemškega fašizma (spet z obžalovanjem uporabljam agitacijski besednjak, vendar drugače ne gre).

Spomenik Rudolfu Maistru pred ljubljansko železniško postajo

KOROŠKI PLEBISCIT

eni strani in srbskem osvobajanju Slovencev na drugi. – Prežih je bil komunist v nekdanjem nepropagandnem pomenu besede in je videl boj za Koroško kot medrazredni boj. Toda bil je tudi narodno občutljiv (sam je pravil, da po očetu celo nekakšen nacionalist); trdo in boleče je občutil, da sta bili tiste čase nemoč in potlačenost »rezervirani« za delavsko večino prebivalstva, in ta je bila seveda slovenska. Požganica v romanu je sploh simbol tega: velikanski breg gmajne, ki je bila dolge čase v skupinski lasti hribovskih siromakov (»Jazbine«), da so lahko sploh preživeli, pa so jim jo ob tako imenovani zemljiški odvezi goljufivo ukradli. Simbol »stare pravde« je: kadar se zgodovina zelo zaplete in jim jo, siromakom, ponovno jemljejo, jo uporno zažgejo. »Požganica gori! Krivica gori!« In tako je zagorela tudi ob plebiscitu – kot simbol koroškega slovenstva. S Prežihovimi besedami: »Z imenom Požganica jaz simboliziram veliko pogorišče ljudskega gibanja za svobodo ...«

Po plebiscitu sta Slovence južno od Karavank zajela množična melanholija in patetika – zavedeli so se, da je njihova takratna poli-

Za ponazoritev – pars pro toto – naj povzamem poročila o gostovanju amaterskih igralcev izobraževalnega društva Kot/Winkl iz ro

kako globoka je njihova ljubezen do jezika in kako bogato na čustvih jim je srce ... Občinstvo se ni moglo ločiti od svojih dragih gostov. Prirejal jim je dolgotrajne ovacije, presunjeni od igre so si ljudje brisali oči in obenem veselo vzklikali. – Tako pisatelj Juš Kozak. Kritik in zgodovinar France Koblar pa je zagotovil, da od gostov, ki jih je zadnja leta sprejelo slovensko gledališče, ni bil še nihče tako pristržno sprejet. Drama je bila kljub najlepšemu vremenu tako polna kakor najbrž nikoli ne ... V vsem gledališču je vladala tihota in v to tihoto so udarjale preproste ritmične koroške kadence kakor elegija o davni in sedanjí usodi.

Matjaž Kmecl – avtor prispevka

nos«, ali kaj podobnega, temu ali onemu že malce zaprašenega. Toda tak sem, in zato seveda ne bom skupaj z Avstrijci praznoval visoke obletnice koroškega plebiscita, se ga bom pa, tega plebiscita, ustrezno uglašeno spominjal; in naj mi svetovljani te in one vrste oprostijo, z visokimi politiki vred, kaj si bom pri tem mislil.

Se mi pa ob tem nenehno rinejo v spomin – še enkrat – verzi, ki jih je nekoč prepisal pisatelj Pavle Zidar z Gabrovega doma na Blatu in so se mi zdeli nenavadno povedni za usodo Slovenskega »žvota« (Prežih) na Koroškem. Zato sem jih tudi uporabil za naslov svoje antologije sodobnega slovenskega slovstva na Koroškem Ta hiša je moja, / pa vendar moja ni (1976) – lahko bi se namreč razumelo tudi kot ta beseda je moja, / pa vendar moja ni: po plebiscitu 1920 je namreč slovenska beseda kot hiša slovenskega duha iz javnosti na Koroškem skoraj izginila.

Ko sem zadnjič o tem pisal, se mi je z zanimivim pismom oglasil Tomaž Ogris s Tuc na Radišah; sam se imenuje »nenehni dvomljivec in neprilagojeni iskalec«, pa tudi »znan, razvpit, mogoče tudi malo zavrt zagovornik dvojezičnosti«; jaz bi rekel, da je izjemno kulturn in različnih empatij ali kar prijaznosti poln svetovljanski domoljub, raziskovalno zaljubljen v »svoje« Gure. Med drugim me je opomnil,

Menda je general Maister kot predsednik narodnega sveta za slovensko Koroško še na predvečer plebiscita bil prepričan, da Slovenci glasovanja o tem, kam slovenski del te dežele – ali v Avstrijo ali v Jugoslavijo/ Slovenijo – ne morejo izgubiti.

da je v zagorski graščini (Zagorje/ Saager) na vzhodnem robu planote, lasti priseljenega sudetskega Nemca slikarja Giselberta Hokeja in njegove južnotirolske soproge, našel enake oziroma podobne verze – v nemščini in gotici: Dieses Haus ist mein/und doch nicht mein./Der vor mir war/dachte auch es wäre sein./Er zog aus u(nd) ich zog ein/nach meinem Tod/wird es wieder so sein. V kratkem Ogrisovem pogovoru z gospodarico se je izkazalo, da jih je hišna gospa prinesla iz Južne Tirolske in jih naslikala poleg hišnih vrat. Potemtakem naj ne bi šlo za kakšno »kulturno krajo« ne v eno ne v drugo smer, temveč za svojevrstno nadnacionalno duhovno izročilo, nekakšno obče veljavno življenjsko maksimo. Oglasilo se mi je še nekaj Korošcev z omembami istih, ali vsaj bolj ali manj enakih

nemških/slovenskih verzov na različnih domovih v deželi – različnih po narodni, jezikovni, politični, verski in siceršnji pripadnosti hišnih gospodarjev.

Kdo je od koga prepisoval?

Naj spomnim, slovenska različica se glasi: Ta hiša je moja, / pa vendar moja ni. // Tisti, ki za meno pride, / jo tudi zapusti. // Ta tretjega bodo odnesli/iz hiše te. // Prijatelj, odgovori: / Čigava hiša je! – Razlika? Na prvi pogled komaj kakšna. Sporočilo se mi zdi po duhu tenkočutno povedano, blizu bukovniškim pogledom na življenje; zato je tudi »prevod« (najbrž je to) tako rekoč kongenialen; sliši se kot izvirnik, zrasel iz slovenske življenjske izkušnje. Mogoče seveda tudi južnotirolske, ali kakšne tretje (nekdo se mi je oglasil, da je morebiti nekaj podobnega najti tudi na nemško-poljskem obmejnem območju; ne vem, nisem raziskoval). – Občutljivejšje branje pa vendarle opozarja na značilne razlike; ne gre samo za pisavno razliko med gotico (ta praviloma prinaša s seboj poudarjeno nacionalno stališče) in latinično, temveč tudi uglašenost: na eni strani skorajda brezosebna gnom, na drugi medosebna ogovornost in celo omenjanje »prijatelj«, ki mu je misel namenjena.

Vsekakor pa je sporočilo takšno, da ga je mogoče razumeti in porabiti v različnih kontekstih: na eni strani kot filozofsko utemeljevanje »hernfolkovsko« »pravičnega« preganjanja ali izganjanja hišnih gospodarjev, saj naj bi bilo tako in tako vse minljivo, torej je tudi vseeno, čigava je »hiša«; na drugi strani kot resignacija nad zgodovino, kakršna se je kot bridka izkušnja nabirala skozi dolga desetletja in stoletja v zavesti in življenjski izkušnji preprostega, revnega slovenskega človeka (niti ne samo na Koroškem). Preprosto dejstvo je in ostaja, da je v nekaj letih po plebiscitu »izgi-

nilo« skoraj devet desetih koroških Slovencev, cele vasi in fare; o tem, da bi se kaj podobnega zgodilo z nemškim življenjem v tistem času, pa ni znano.

Na takšnem razumevanju, dodatno opremljenem z družbeno-razrednimi pogledi, je kot »komunist« in vendar tudi »nacionalist« zgradil svoj roman o plebiscitu Požganica Prežihov Voranc. In tako razumem te stvari tudi sam. Zato torej te stoletnice ne bom »praznoval«, se je bom pa spominjal. Praznujejo naj jo pač skupaj s potomci verolomnega Heimatschutza in Volkswehra vsi tisti, ki mislijo, da bojo s tem rešili svet in človečnost. Mogoče tudi vse samovšečne ali vsaj otročje lahkoverne duše.

(članek je bil napisan za Koroški koledar 2021 Slovenske prosvetne zveze v Celovcu.)

Dr. France Križanič

KOMENTAR

Gospodarska depresija

Svetovna trgovinska menjava je ob omejitvah, povezanih s pandemijo covida-19, globoko upadla. Še decembra lani je bila večja kot pred letom, nato pa se je začela zmanjševati in dosegla dno v drugem letošnjem četrtletju, ko je bila kar 15 odstotkov pod primerljivo lansko ravno. V juniju se je spet nekoliko povečala (CPB World Trade Monitor).

Najhitrejši kazalnik dogodkov v gospodarstvu je anketa, ki jo Statistični urad Republike Slovenije izvaja med direktorji gospodarskih družb in jo objavlja pod naslovom Kazalnik gospodarske klime. Od letošnjega marca do maja se je v povezavi z nastopom pandemije covida-19 krepko poslabšala, od junija dalje pa se izboljšuje. Odgovori kažejo slabše povpraševanje kot pred letom, a vendarle boljše od primerljivega med finančno krizo leta 2009. Kljub upadu mednarodne trgovinske menjave obstaja v svetu očitno pričakovanje izboljšanja gospodarskih razmer. Vezano je na obsežne stimulative ukrepe fiskalne politike največjih držav oziroma gospodarskih povezav. Borzni indeksi so bili konec avgusta letos na približno enako ravni (nemški DAX) oziroma celo nekoliko višji (ameriški S&P 500) kot konec decembra lani. Svetovne cene surovin (indeks londonske revije The Economist) so avgusta letos naraščale in bile merjeno v evrih za 12 odstotkov višje kakor avgusta lani. Še zlasti so se podražile cene kovin, torej cene vhodnih surovin za različne proizvodne procese.

Slovenski bruto domači produkt (BDP) je bil v drugem letošnjem četrtletju za 1,5 milijarde evrov ali za 12 odstotkov manjši kot pred letom dni. Če odvezamemo vpliv povečanja cen, torej realno, pa je med drugim lanskim in letošnjim četrtletjem upadel za 13 odstotkov ter se spustil približno na enako raven kot v drugem četrtletju 2015. V prvi polovici 2020 je bil naš BDP nominalno dobrih šest odstotkov, realno pa za skoraj osem odstotkov nižji kakor v enakem obdobju lani. V primerjavi s svojo ravno na dnu finančne krize v prvi polovici leta 2013 je bil večji za 11 odstotkov, a je bil obenem že slab odstotek manjši od primerljivega v letu 2008. V prvi polovici 2020 je bil slovenski izvoz blaga in storitev za 15 odstotkov manjši kot pred letom. V tem času je poraba prebivalstva realno upadla za 14 odstotkov, vlaganja v osnovna sredstva za 11 odstotkov, medtem ko se je državna poraba realno povečala za tri odstotke.

Upad slovenskega realnega BDP med drugim lanskim in letošnjim četrtletjem je približno enak kot v Avstriji ali pa Singapurju ter manj-

ši kot v Združenem kraljestvu in Španiji (po 22 odstotkov), Franciji (19 odstotkov) ali Italiji (17 odstotkov). Prav tako je manjši od skupnega upada realnega BDP v evrski skupini (15 odstotkov) ter v EU (14 odstotkov). Po drugi strani je v enakem obdobju realni BDP v Nemčiji upadel za 11 odstotkov, v ZDA za deset odstotkov, na Nizozemskem za devet odstotkov ter na Švedskem za osem odstotkov. Kitajska je dno krize prešla in je imela v drugem četrtletju 2020 realno že za dobre tri odstotke večji BDP kot pred letom. Ob ustreznih protikriznih ukrepih bo podoben razvoj dogodkov tudi v EU oziroma na Slovenskem.

V prvi polovici 2020 so bili skupni javnofinančni prihodki Slovenije, merjeno po denarnem toku (torej po plačilih, ne da bi upoštevali še vzpostavljene terjatve oziroma obveznosti), za 0,6 milijarde evrov (za sedem odstotkov) manjši od primerljivih v letu 2019. Skupni javnofinančni izdatki so se v enakem obdobju povečali za 1,5 milijarde evrov (za 18 odstotkov). V konsolidirani bilanci javnega financiranja smo imeli osem odstotkov našega BDP primanjkljaja. Na aktivno fiskalno politiko poleg dviga splošne ravni porabe javnega sektorja kaže-

V SLIKI IN BESEDI

Ribnica na Pohorju:

Vsako leto 11. avgusta naša OO Borcev za vrednote NOB Ribnica na Pohorju priredi tradicionalno proslavo v spomin in opomin na dogajanje med narodnoosvobodilnim bojem.

Krajevni odbor Osvobodilne fronte je v sodelovanju s Prvo pohorsko četo 11. avgusta 1941 napadel orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Zaradi te akcije je nemški okupator 24. avgusta 1941 v Mariboru ustrelil prve talce, med njimi tudi Edija Grubelnika. Skupaj je ta kraj med vojno žrtvoval 44 prebivalcev, od tega šest talcev. Okupator je zapisal, da so partizani v letih od 1941 do 1945 tukaj imeli svoj dom.

Zaradi omejitvenih ukrepov vlade se nas je letos zbralo samo devet članov in na čelu s praporščakom smo se poklonili vsem padlim partizanom Ribniškega Pohorja. Ob spomenik na vasi smo položili venec ter na pokopališču pri Sv. Lenartu prižgali sveče na vseh štirih grobovih padlih partizanov.

Maksimiljana Ladinek

Bača pri Modreju:

Tolminska je prepredena z grapami, rekami, potoki in suhimi koriti. Kot taka je omogočala partizanom veliko zaščite pred sovražnikom, pomenila pa je tudi oviro, če so ti hoteli hitro prekoračiti ozemlje. V dolini reke Bače sta bila dva prehoda, kjer so enote borcev prehajale iz osrednjega dela Tolminske proti Gorenji Trebuši na Šentviško planoto ali naprej na Cerkljansko.

Eden takih prehodov je bil viseči most čez reko Bačo približno dva kilometra iz vasi proti Podbrdu. Tu je v noči z 31. decembra 1944 na 1. januar 1945 v spopadu z Nemci padlo 17 partizanov Brigade Guido Picelli, jurišne divizije Garibaldi-Natisone. Enote brigad Buozzi, Gramsci in Picelli so se z dovoljenjem italijanskega komiteja za narodno osvoboditev iz vzhodne Furlanije, ki so jo zavzeli Nemci, hoteli umakniti na slovensko ozemlje, da bi prišli pod poveljstvo IX. korpusa. Narodnoosvobodilna vojska Jugoslavije je bila za italijanske garibaldince naravna zaveznica, saj so jih vse od

začetka boja močno podpirali. Enote so 24. decembra 1944 začele premik. Prekoračile so reko Sočo. V Selah nad Podmelcem so borci čakali na ugoden trenutek za prečkanje reke Bače, da bi nadaljevali pot proti Gorenji Trebuši. Most so uspešno prešle enote 156. brigade Buozzi in 158. brigade Gramsci. 157. brigada Picelli pa je padla v nemško zasedo. Predhodnici enote Picelli je sovražnik dovolil prehod, nato pa je glavino kolone napadel s težkim orožjem in številnimi minometi. Padlo je 17 partizanov, 23 so jih zajeli in odpeljali v Nemčijo.

Preostale je napad prisilil, da so se podali po neznanem terenu, prekrite s snegom. Pot jim je kazal mlad aktivist iz Logaršč, Stane Kovačič. Prišli so do slovenskih enot in se pozneje bojevali skupaj s slovenskimi partizani. Dolgoletna želja italijanske borčevske organizacije ANPI iz Čedad in Nadiških dolin je bila 29. avgusta 2020 izpolnjena: postavljeno in odkrito je bilo spominsko obeležje na mostu, kjer so padli partizani enote Picelli. Čez sto udeležencev sta nagovorila podpredsednik ANPI iz Čedad Luciano Marcolinia Provenze in predsednik tolminskega združenja Rok Uršič. Orisala sta tragično pot enote Picelli, pri tem pa poudarila skupno sodelovanje borčevskih organizacij ob meji ter napade in prizadevanja nekaterih, da bi očrnil partizansko gibanje in njegova junaška dejanja.

Vojko Hobič

Bašelj:

Slovenski domoljubi so 27. avgusta na vznožju Storžiča obiskali partizansko bolnišnico Košuta na Kisovcu in prižgali sveče na tamkajšnjem grobišču. Bolnica je delovala od aprila leta 1944 do konca vojne. V tem času je v bolnišnici, ki se je s sanitetnim materialom oskrbovala tudi iz bolnišnice na Golniku, umrlo šest ranjencev.

Občinska organizacija Zveze borcev Preddvor z obiskovanji partizanskih grobišč ohranja delo in vrednote odporniškega in partizanskega boja v boju

proti nasilnemu in krvniškemu okupatorju, ki je hotel popolnoma izkoreniniti slovenski jezik, besedo, rodno grudo in slovensko domoljubje. Spominski pohod je bil tudi v počastitev zmage nad nacifašizmom pred 75 leti.

Predsednik OO ZB Preddvor Ekar Franc je v pozdravnem nagovoru pohodnikom in obiskovalcem partizanske bolnišnice Košuta med drugim povedal: »Z velikim spoštovanjem in častjo se spominjamo konca izbojevanje zmage druge svetovne vojne in še posebej v njej padlih borcev, partizanov, ilegalcev, sodelavcev odporniškega gibanja kakor tudi invalidov, mladih sirot, ki so ostali brez staršev, ko sta bila pred 75 leti premagana fašizem in totalitarni okupatorski režim. Z velikim ponosom se moramo spominjati borcev, partizanov, ki so boj druge svetovne vojne preživeli in doživeli zmago. Premagali so okupatorske morilske horde, ki so premišljeno in načrtovano uničevale slovenski narod. V letu 1945 je tudi v Preddvoru zasijalo »Storžičevo« sonce, sonce svobode, ko sta se znova vrnila in zaslišala slovenska beseda in pesem. V šolo so se vrnil preganjani in izseljeni slovenski učitelji. Mesto in veljavo je spet dobila ljubljena slovenska beseda.«

Spominski pohod je s slovenskimi partizanskimi melodijami popestril harmonikar, 79-letni Branko Dežman s Srednje Bele. Branko je sin partizana, vodje partizanske tiskarne Jošt v Obenci v Kokri, ki so ga v januarju leta 1945 nemočnega in neoboroženega na vratih tiskarne ustrelili domobranci iz postojanke v Tupaličah pri Preddvoru.

Franc Ekar

Brežice:

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice je v počastitev dogodkov iz druge svetovne vojne 6. septembra izpeljalo tradicionalni pohod od Pišec do Kerinovega križa.

Delegacija združenja ZB, ki so jo sestavljali Breda Videnič Kupljenik in Alojz Godec ter Jože Zgajster, je položila venec k spomeniku Ivanu Kerinu. (Foto: Stane Preskar)

1. maja 1943 so nacisti v Pišecah ustrelili deset talcev in borcev Srečotove čete Kozjanskega bataljona. 1. maja 1944 so na prevoju gore Orlice nad vasjo Pavlova vas po izdaji borca Ivana Kerina in ga zverinsko obglavili. Junija leta 1944 so nad Pišecami ustrelili očeta in sina Habjanova, 17. februarja 1945 pa še borca Kozjanskega odreda Janka Padežnika. Pohodniki so se ustavili pri vseh obeležjih na poti, kjer je imel dr. Tomaž Teropšič kratko zgodovinsko uro, delegacije pa so položile vence v spomin na padle junake.

Pohod bi moral biti sicer 1. maja, vendar smo ga zaradi koronavirusa prestavili na začetek septembra in ga ob upoštevanju navodil NIJZ tudi uspešno izvedli.

Stane Preskar

Koboli:

Občina Sežana praznuje 28. avgusta svoj praznik, in sicer v spomin na prve partizane na Primorskem. Leta 1941 so se na Kantetovi domačiji v Kobolih zbrali napredni in pogumni možje z Gornje Branice in ustanovili Dolganovo četo pod vodstvom Ervina Dolgana iz Ilirske Bistrice. Temu dogodku v čast je na Kantetovi domačiji, kjer je bila partizanska tiskarna, postavljena spominska plošča. Leta 1950 so prvoborcem v bližnjem gozdu nad Trebižani, kjer so ustanovili prvi partizanski logor na Primorskem, postavili še spomenik z njihovimi imeni.

Skupinska fotografija pri spomeniku, ki je prav gotovo eden redkih, ki ni posvečen žrtvam in padlim borcem NOB na Slovenskem. (Foto: Olga Knez)

Sežanska borčevska organizacija je pod vodstvom predsednika Bojana Pahorja 22. avgusta pripravila četrti pohod Po poteh prihoda prvih partizanov na Primorsko. Pohod je potekal na območju občine Komen, udeležilo pa se ga je 25 pohodnikov. Ti so se ob vračanju s pohoda zaustavili v Trebižanih, kjer jih je na domačiji partizanske učiteljice Tinče Sadovski gostoljubno sprejela Majda Sadovski. Pohod so končali z druženjem na kmečkem turizmu Francinovi pri Bojani Ukmar v Avberju, kjer se je pohodnikom pridružil tudi sežanski župan David Škabar.

Olga Knez

Krni:

V lepem sončnem vremenu se je na planini Kuhinja pod mogočnim Krnom 6. septembra zbralo 150 planincev, borcev, zamejskih Slovencev, veteranov vojne za Slovenijo, združenja Sever in pobratena organizacija ANPI iz Čedad. Prisluhnili so kulturnemu programu, v katerem so nastopili Mešani pevski zbor Justin Kogoj iz Dolenje Trebuše, učenci Podružnične šole Simo-

na Gregorčiča iz Smasti in kitarist Drago Mislej Mef, ki je bil tudi slavnostni govornik na že šesti prireditvi v spomin na partizanske boje v Krnskem pogorju. Prisotne je pozdravil župan občine Kobarid Marko Matajuroc. Povedal je, da je treba ohranjati spomin na NOB in prenašati vrednote tega boja na mlade.

zatreti osvobodilnega gibanja, so počenjali grozodejstva nad civilnim prebivalstvom. Požigali so vasi in odganjali v taborišča cele družine, številne moške so postrelili kot talce.

Eden od takih zločinov se je julija 1942 zgodil tudi v gozdu pri Možeh v Kočevski Reki. Italijanski okupatorji so prignali moške z Blok in iz Loškega Potoka. Natančno število talcev ni znano. Prvo spominsko obeležje je bilo postavljeno novembra 1952. Projektiral ga je arhitekt Drago Derkovič, zgradil pa gradbeni sektor podjetja Snežnik Kočevska Reka. Zaradi dolga leta zaprtega območja je spomenik začel propadati.

Ker ZB za vrednote NOB Kočevje v okviru svojih možnosti redno skrbi za vzdrževanje in obnavljanje spominskih obeležij, je po programu poskrbela za obnovitev obeležja v Možeh. Obnova se je zaradi pandemije nekoliko zavlekla. Za obnovitev spomenika gre zahvala Občini Kočevje, še posebej pa Stanetu Potisku iz enote Zavoda za gozdove Kočevska Reka, Robertu Latinu iz Družbe Slovenski državni gozdovi in Snježani Vukan iz Podjetja Snežnik Kočevska Reka.

Na slovesnosti, ki se ga je med drugimi udeležil poslanec v državnem zboru Predrag Bakovič, je v kulturnem programu nastopila recitatorka Živka Komac, slavnostni nagovor pa je imel predsednik ZB za vrednote NOB Kočevje, Jože Oberstar.

Matija Jerbič, foto: Predrag Bakovič

Pivka:

Minister za obrambo mag. Matej Tonin in direktor Parka vojaške zgodovine Pivka mag. Janko Boštjančič sta 8. septembra v Parku vojaške zgodovine v Pivki podpisala pogodbo o sofinanciranju delovanja parka.

Podpis pogodbe sledi odločitvi, ki jo je Vlada RS sprejela konec julija letos, in sicer da bo ta največji muzejski kompleks pri nas v tem in prihodnjem letu sofinancirala v skupnem znesku po 200.000 evrov na leto. Ministrstvo za obrambo bo zagotovilo 70.000 evrov, Ministrstvo za kulturo 50.000, ministrstva za notranje zadeve, za izobraževanje, znanost in šport, za gospodarski razvoj in tehnologijo ter za zunanje zadeve pa vsako po 20.000 evrov na leto. Park upravlja Javni zavod za upravljanje dediščine in turizem Pivka, vendar je po oceni vlade presegel lokalni pomen.

Vir: Ministrstvo za obrambo

Smlednik:

Pri spomeniku pri igrišču za golf v Smledniku je bila spominska slovesnost ob 79. obletnici ustrelitve talcev v Smledniku. Nemški okupator je takrat ubil pet slovenskih fantov: Franca Seška, Franca Poznika, Božidarja Repiča, Antona Jegliča in Ivana Pregla. Zveza borcev za vrednote NOB Medvode vsako leto pripravi srečanje spomina in opomina, na katerem prižgejo sveče in položijo venec. Slavnostni govornik je bil Vladimir Bertoncelj, predsednik Zveze borcev za vrednote NOB Medvode. V kulturnem programu pa so zapeli pevci zbora Zlata jesen.

S.B.

Dolž, Stopiče:

16. aprila je minilo 75 let od smrti komandanta 5. slovenske narodnoosvobodilne udarne brigade Ivan Cankar, Alojza Dragana. V spomin nanj in na borce brigade je k spomeniku na pokopališču na Dolžu ob prisotnosti

praporščakov ZZB NOB Novo mesto in KO ZB Stopiče položil venec Dušan Černe. Zastava na praporju ZB KO Stopiče je zaplapolala tudi v spomin borcem in aktivistom, pokopanim na pokopališču v Stopičah in gozdu nad Šentjoštom.

Leon Župevec, foto: Bogdan Mali

Gornja Radgona:

Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Gornja Radgona je 21. avgusta pripravila izlet za svoje člane in člane Združenja ZB za vrednote NOB

Gornja Radgona. Vsebinsko bogat program izleta je napolnil avtobus. Prva postaja je bil grad v Slovenski Bistrici, kjer smo si ogledali razstave, ki domujejo v njem, posebna soba, »soba praporov«, v gradu pa je namenjena tudi slovenskim izgnancem in taboriščnikom. Slikovni fragmenti prikazujejo kompozicije vlakov, ki jih je okupator – prav prva kompozicija za Srbijo je odpeljala z železniške postaje v Slovenski Bistrici – deportiral v različne kraje po Jugoslaviji.

Zatem nas je pot popeljala do spomenika obešenih domoljubov v Frankolovem, kjer smo se poklonili vsem žrtvam krvavega maščevanja nacistov nad slovenskim narodom. Ob dokumentirani predstavitvi pokola smo kraj zapuščali s težkimi občutki, pa čeprav smo zgodbo že poznali. Vsak opomin

ali obisk takšnih krajev ti razkrije, da smo kot majhen narod preveč plačali za svojo svobodo, ki jo nekateri zdaj hočejo potvarjati in predvsem mlajši generaciji predstavljati kot nekaj, kar nima vrednote.

Da je bilo počutje nekoliko vedrejš, smo ob koncu obiskali še stolp na Rogli in imeli dobro kosilo. Domov smo se odpravili v ugotovitvijo, da so vrednote narodnoosvobodilnega boja pomembnejše od materialnih dobrin, ki zdaj velikokrat osrečujejo nas in naše mlajše rodove. Predsednici KO ZZB Gornja Radgona pa se vsi udeleženci zahvaljujemo za vnovič dober tematski izlet in prijetno druženje.

Besedilo in foto: Boris Edšidt

Komen:

V letu 1997 je izšla knjiga Pričevanja o narodnoosvobodilnem gibanju – pomembnih dogodkih v Komnu, Volčjem Gradu, Malem Dolu, Preserjah, Ivnem Gradu, Zagracju in Svetem, in to le v desetih izvodih. Izjave pričevalcev pa so se zbiral, Cirila Zlobca z naslovom Neka mladost.

Komensko območno združenje borcev za vrednote NOB je v sodelovanju z Univerzo za tretje življenjsko obdobje Kras prav 15. februarja, na obletnico, ko so leta 1944 Nemci požgali Komen, Tomačevico, Mali Dol in Branik, pripravilo v komenski knjižnici predstavitev ponatisa omenjene knjige, ki je tokrat izšla v nakladi 200 izvodov. Knjigo na 200 straneh poleg pričevanj in zgodovinskih dejstev z uvodnimi mislimi predsednika komenske borčevske organizacije Damjana Grmeka in nagovorom nekdanjega župana Jožeta Adamiča krasi veliko fotografij, pa tudi pesem nekdanjega borca Kosovelove brigade, kulturnika, člana prosvetno-kulturne skupine, ki se je pomikala iz kraja v kraj in s kulturnim programom v času narodnoosvobodilnega boja bodrila ljudi, Cirila Zlobca z naslovom Neka mladost.

V imenu založnika in izdajatelja knjige je številne zbrane, ki so do zadnjega ktička napolnili komensko knjižnico, spregovoril predsednik komenske borčevske organizacije Grmek, o obsežnem lektorstvu in jezikovnih posegih, s katerimi je knjiga bolj prijazna do bralcev, pa Srečko Vidmar. Pričevanja Kraševcev o takratnem času so od leta 1977 zbiral Ivan in Marica Luin ter Leopold Peternelj. Ker so bile izjave zbrane že v 70. letih prejšnjega stoletja, jih ni bilo mogoče dopolnjevati, ker večine pričevalcev ni več med nami. Po besedah predsednice kraške tretje univerze Nadje Mislej Božič pa so s ponatisom knjige dokončali že zastavljeno delo zdaj že pokojnega Dušana Luina iz Svetega, komur je tudi knjiga posvečena. Tako se prvi izdaji knjige Pričevanja, ki se hrani tako v komenski knjižnici kot tudi v domoznanskem oddelku sežanske Kosovelove knjižnice, pridružuje drugi, jezikovno spremenjeni ponatis, ki pa ostaja v izjavah ljudi izvirne. Oblikovalka knjige, ki jo je tiskal DTP studio Damijan Čeh, je Mateja Štok Čeh.

Predstavitev knjige je s kulturnim programom, predvsem s partizanskimi pesmimi, obogatila kantavtorica Marjetka Popovski iz Izole, ki je med drugim zapela tudi Kosovelovo pesem Stoji učilna zidana. Ob koncu prireditve pa so vsi skupaj zapeli primorsko himno Vstajenje Primorske. Ponatis knjiga je bil po uradni predstavitvi tudi na prodaj po 18 evrov.

Olga Knez

Trnovo:

Slušatelji študijskega programa Kras – zakladnica zdravja, naravnih lepot in vonjav, ki ga vodi priznani botanik mag. Stipe Hečimovič, predsednica univerze pa je že vseh deset let obstoja Nadja Mislej Božič, so se 30. julija podali na ogled Zeliščnega centra z zeliščnim vrtom v Grgarskih Ravnah, hkrati pa so si ogledali še spominski park NOB na Trnovem, ki je posvečen 256 padlim borcem IX. korpusa NOV in žrtvam vojne. Spomenik z grobnico je na hribu Kobilnik pri Trnovem nad Novo Gorico. Grobnica je urejena kot razgledna plošča. Peščena pot okrog hriba povezuje grobnico z vnožjem hriba, kjer je bil v letih 1981–1983 s prispevki prebivalcev in podjetij takratne občine Nova Gorica urejen spominski amfiteater. Na

ploščah v amfiteatru so izpisana imena 2345 padlih borcev in žrtev NOB, na posebni spominski plošči pa še 144 imen padlih borcev pripadnikov ruskega bataljona IX. korpusa za osvoboditev Primorske. V park

V SLIKI IN BESEDI

Beli krajini, in sicer v noči s 11. na 12. avgust 1941. Ta avgustovska noč je rojstna noč prve belokranjske partizanske skupine oziroma čete. Pri Vranoviškem mostu je skupina napadla italijansko vojaško stražo, zatem pa so se podali v partizane.

Tudi letos smo v našem združenju v sodelovanju s krajevno skupnostjo pripravili krajšo slovesnost v spomin na ta dogodek. Zbralo se nas je 28 udeležencev. Predsednik sveta Krajevne skupnosti Črnomelj Jaka Birkerbah je pozdravil prisotne in v uvodu povedal nekaj besed o dogajanju v tisti noči s 11. na 12. avgust. Nato je zbrane nagovoril župan Občine Črnomelj Andrej Kavšek in med drugim izrazil zaskrbljenost, ker naša mladina v sistemu osnovnošolskega izobraževanja dobi premalo ali nič podatkov o tem delu naše polpretekle zgodovine. S tem se je strinjal tudi naš predsednik Jožef Jerman, ki je poudaril, da se v našem združenju zelo trudimo za pridobivanje mlajših članov in dajemo veliko pozornost sodelovanju z mladimi. Tako smo v preteklosti izvedli kar nekaj pogovorov v osnovnih šolah na temo dogodkov iz druge svetovne vojne, sodelovali z osnovnošolci pri pripravah referatov in zadnja leta organiziramo tudi tradicionalno lokostrelski memorial Svibnik, ki ga izvedemo v sodelovanju z mladimi iz Lokostrelskega društva Paradoks. Na koncu je naš član Vladko Lakner na harmoniko zaigral še venček partizanskih pesmi.

Albina Štrekelj, foto: Jaka Birkelbah

Hrastnik:

18. julija 1942 so nemški vojaki v Hrastniku pod Limbarsko goro zažgali gospodarsko poslopje in v njem privezanih devet domačinov. Potem so vas izropali in požgali, vaščane pa so izselili.

Na slovesnosti v spomin na hrastniške žrtve se je pred spomenikom zaradi koronavirusne epidemije zbralo le štirideset obiskovalcev. Prva se je oglasila pesem Na oknu Peškega okteta. Predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Moravče tovariš Martin Rebolj je v nagovoru opisal nepojmljivo žalosten dogodek tistega dne leta 1942. Izrazil je tudi zahvalo in spoštovanje vsem, ki so nam ohranili jezik, zemljo in kulturo. V nadaljevanju se je kritično dotaknil razmer, ki jih narekuje trenutna oblast, tudi s poniževanjem partizanstva. K spomeniku so ob spremljavi harmonike člani združenja položili venec. Posebno navdušenje med obiskovalci je bilo kot navadno čutiti ob nastopu mladih, osnovnošolcev iz družine Barlič: Blaža in Eme z recitacijo Ivana Minatija V mladih brezah tiha pomlad ter Mance s pesmijo Slovenskega naroda sin. Peški oktet je ob spremljavi Dominika Krta na harmoniki zapel še pesem Doberdob, za konec pa Pesem o svobodi.

Obiskovalci in domačini so sedeli na varni razdalji. Pri družini Topovškovih, ki so bili priče in žrtve hrastniškega zločina, pa je bilo še dolgo po prireditvi zelo prijetno v rahli senci ob prijateljskem pomenku.

Vojka Rebolj

Kobarid:

Kobariški muzej, ki spada med najbolj obiskane slovenske muzeje, praznuje letos oktobra 30. obletnico delovanja. Muzej je nastal na pobudo Zdravka Likarja iz Kobarida. Že v drugem letu delovanja je bil Kobariški muzej nagrajen z Valvazorjevo nagrado, ponasa pa se tudi z muzejsko nagrado Sveta Evrope, ki jo je prejel leta 1993, ko je bil tudi med kandidati za evropski muzej leta.

Muzejska zbirka govori o bojevanju in težkem življenju vojakov v goratem predelu na soški fronti. Ne povečuje vojne, temveč sta njegova postavitev in sporočilnost izjemno protivojna. To ni klasični muzej orožja, temveč je

posvečen vojakom vseh narodnosti, ki so se bojevali na tej fronti. Fotografije in predmeti prikazujejo življenje v tistih časih na frontni črti na vršacih visokih gora in v zaledju pozimi in v vročini.

Že v sami zasnovi postavitve zbirke se je ustanovitelj odločil obiskovalcem pokazati vso pestrost zgodovine tega območja. Prav zato so nastale Kobariške sobe, kjer je v treh sobah predstavljena tudi zgodovina Kobariške od najstarejših časov pa vse do osamosvojitvene vojne v letu 1991. Velik del je namenjen tudi obdobju NOB. Tu je predstavljena znana Kobariška

republika, Kobarid pod fašizmom, nemško okupacijo in pod anglo-ameriško zavezniško vojaško upravo. Tu so predstavljeni nosilci in organizatorji upora, narodni heroji, partizanski časopisi in uniforme pa tudi orožje, ki je bilo uporabljeno v uporu proti okupatorju. Med eksponati je tudi darilo družine Avšič, uniforma generalporočnika Jake Avšiča. Predstavljeni so tudi naravne nesreče, ki so prizadele kraj, in obiski državnikov, ki so obiskali Kobarid ali so se skozi le peljali. Med njimi je bil tudi predsednik Tito.

Še posebej so ustanovitelji ponosni na razstavljene prapore enot, ki so jih s posebno pogodbo muzeju dali v hrambo domicilne enote: 18. SNOUB Bazoniška brigada, XVII. SNOB Simona Gregorčiča, XXX. divizije NOV in POJ, II. bataljon II. brigade VDV, Idrjsko-tolminski odred in Severnoprimerški odred in so razstavljeni kot eksponati v muzeju.

Omenimo, da muzej na leto obišče okrog 60.000 obiskovalcev, da je od odprtja zbirko videlo že preko 1,600.000 obiskovalcev in da so muzej obiskale ugledne osebnosti, tudi predsedniki držav. Do letos so muzej obiskovale tudi šolske skupine iz vse Evrope. Pandemija koronavirusa je povsem spremenila obisk muzeja. To poletje je tako največ obiskovalcev iz Slovenije (70 odstotkov), sledijo Italijani (10 odstotkov) in nemško govoreči gostje (10 odstotkov). V prejšnjih letih je bilo 60 odstotkov tujcev.

Vojko Hobič, tudi ustanovitelj muzeja

Žirovnica:

Člani Zveze borcev za vrednote NOB Žirovnica so v juniju pripravili več prireditvev v počastitev spomina na dogodke in žrtve narodnoosvobodilnega boja na območju občine Žirovnica.

Vsako leto oživi spomin na požig cestnega in železniškega mostu 26. junija 1942 ter povračilni ukrep nemških oblasti nekaj dni pozneje. Borci Cankarjevega bataljona so tedaj z rušitvijo mostov prekinili pomembno strateško povezavo in Nemci so se odzvali z nasiljem nad civilnim prebivalstvom. 1. julija so iz begunjskih zaporov v Moste pripeljali 29 talcev: 28 so jih ustrelili, enemu je uspelo pobegniti. V počastitev spomina na žrtve občina Žirovnica 29. junija zaznamuje spominski dan. Ob tej priložnosti ZB za vrednote NOB Žirovnica ob spomenikih talcev pripravi slovesnost, ki je letos zaradi ukrepov, povezanih z epidemijo covid-19, potekala v okrnjeni izvedbi. Zbrane na slovesnosti je nagovorila predsednica ZB za vrednote NOB Žirovnica Majda Gričar in poudarila, da si ne smemo dovoliti potvarjanja zgodovine, saj če bi v vojni zmagal fašizem, danes na tem mestu ne bi govorili slovensko, mnogi mladi pa tega ne vedo». Tovarišica Majda Gričar in župan Občine Žirovnica Leopold Pogačar sta h kipu talca položila venec, slovesnost sta s pesmijo pospremila sopranistka Janja Hvala in harmonikar Jernej Valant.

S spominskim dnevom občine se je prekrival tudi letošnji, že šesti pohod na Mali vrh in v Titovo vas. Več kot sto pohodnikov se je tako v Titovi vasi zbralo 27. junija. Dobrodošlico jim je izrekel pobudnik pohoda Ciril Čiro Dolar, v nadaljevanju sta jih nagovorila župan občine Žirovnica Leopold Pogačar in podpredsednik Zveze borcev za vrednote NOB Žirovnica Božo Janežič. Slednji je med prisotnimi v Titovi vasi posebej pozdravil partizanko, članico patrolje, ki je ob osvoboditvi Beograda 20. oktobra 1944 na vrhu Triglava razvila slovensko zastavo, prejemnico zlate plakete ZZB in častno predsednico ZB za ohranjanje vrednot NOB Žirovnica, Angelco Vidic - Vlasto. Kratka slovesnost se je končala s partizansko pesmijo v izvedbi harmonikarke Špele Šemerl.

Skupina pohodnikov je 20. junija v okviru pohoda po Poti spomina obiskala spominska obeležja iz druge svetovne vojne v dolini Završnice, uredila njihovo okolico in spomin na padle borce počastila s polaganjem cvetja.

Polona Kus

Dravograd:

Čas in razmere zaradi koronavirusa niso vzrok, da bi dejavnosti v dravograjskem društvu ZB za vrednote NOB mirovale. Pripravljamo spominske slovesnosti, resda v okrnjenem obsegu, nemoteno nadaljujemo prizadevanja za obnovo oznak in smerokazov v Dobričevem lesu.

V miru in tišini tega gozda so skrite tragične zgodbe mučenih v celicah gestapovske mučilnice v Dravogradu med letoma 1943 in 1945 in na različnih krajih ustreljenih upornih in zavednih domoljubov.

Želja Občinskega društva

ZB za ohranjanje tradicij NOB je, da bi občinski svet občine Dravograd območje Dobričevega lesa v Črnečah pri Dravogradu razglasil za spominski park 1941–1945. Sestavni deli tega parka bi bili vsekakor muzejsko urejena gestapovska mučilnica v Dravogradu in kraji, kjer so še grobovi žrtve te mučilnice.

Na robu tega območja, tik nad cesto Črneče–Libeliče, na

Padlim partizanom so se udeleženci poklonili s polaganjem venca k spomeniku. S posebnim zanimanjem so prisluhnili besedam borca Bena Kotnika in še nekaterih udeležencev. Prijetno prireditev so končali v upanju, da bi se lahko čim prej spet srečali v prijaznejših »pokoronskih« razmerah.

Emu Peruš, foto: Ivan Krebs

Malkovec:

Italijanski fašisti so 2. avgusta 1942 vdrlili na Malkovec. Požgali so 43 hiš in gospodarskih poslopij, ustrelili sedem talcev, odpeljali šest vaščanov. Fašisti so samo v letu 1942 ubili 20 nedolžnih domačinov. Skupaj je za svobodo darovalo svoje življenje 51 Malkovčanov in okoliških prebivalcev.

V spomin na požig vasi in poboj sedmih talcev 2. avgusta 1942 ZB za vrednote NOB Sevnica in krajevna organizacija Tržišče vsako leto pripravita spominski pohod od spomenika na Malkovcu do Čehnarjeve doline. Letos je zaradi ukrepov ob pandemiji covid-19 organizirani pohod žal odpadel. Namesto pohoda je delegacija ZB za vrednote NOB in občine Sevnica 1. avgusta 2020 položila venec k spomeniku na Malkovcu. Dogodka so se udeležili

tudi domačini, ki sta jih pozdravila predsednik ZB za vrednote NOB Sevnica, krajevna organizacija Tržišče, Marjan Povšič in podžupan občine Sevnica Janez Kuček. Dogodke pred 78 leti je opisal Milan Gorjanc. Častno stražo je zagotovil 1. dolenski spominski bataljon.

Po končani slovesnosti je nekaj udeležencev obiskalo še Čehnarjevo dolino, kjer so se med drugo svetovno vojno sprejemale pomembne odločitve, povezane z odporom proti okupatorju.

S. B.

Žlan:

5. avgusta je bil ustanovljen Cankarjev bataljon. Ob tej priliki smo običajno pripravili spominsko slovesnost ob Partizanskem domu na Vodiški planini, kjer se je v zavetju jelovških gozdov bataljon tudi oblikoval. Zaradi koronavirusa je bila letos krajša slovesnost v zmanjšanem obsegu s skromno ude-

ležbo praporjev in članstva ter drugih obiskovalcev 1. avgusta. Na srečanju je bilo podeljenih več priznanj. Jože Sodja, župan Občine Bohinj, je za svoje osebno zavzemanje pri ohranjanju vrednot NOB prejel srebrno plaketo ZZB NOB Slovenije, zlato plaketo pa so podelili tajniku ZZB KO Bohinj za predano, aktivno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov NOB slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine NOB ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog zveze.

Kljub epidemiji je članom ZZB letos uspelo postaviti objekt za nastopajoče in drvarnico ter urediti okolico doma. Opravili so dobrih 700 prstovoljnih delovnih ur. 4. avgusta se je delegacija petih članov ZZB KO Bohinj udeležila slovesnega odkritja kipa Janezu Stanovniku v Ljubljani, 10. avgusta je delegacija članov ZZB KO Bohinj položila venček ob spominski plošči prvemu talcu Bohinja, Francu Podlipniku na Žlanu. Slovesnosti se je udeležil tudi župan občine Bohinj. Zaradi trenutnega stanja proslave v počastitev prvemu padlemu talcu Bohinja in vseh žrtev vojne v Bohinju ni bilo mogoče izvesti tako kot vsako leto.

Martin Gorišek

Hudo polje, Vojsčica

Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerkno, Društvo vojnih invalidov severne Primorske Nova Gorica, Območno združenje veteranov vojne za Slovenijo Idrija - Cerkno in Planinsko društvo Idrija so na Hudem polju 29. avgusta 2020 pripravili 38. srečanje osebja, ranjencev in prijateljev slovenskih vojnih partizanskih bolnic Pavla in Franja, na Vojsčici pa končali 37. pohod po poteh prenosa ranjencev.

Zbrane na Hudem polju so nagovorili Franc Anderlič, predsednik Društva vojnih invalidov severne Primorske, Vlado Pegan, generalni sekretar ZDVIS, Ermando Ferletič, predsednik DVI Tržič, Violino Pierino, predsednik DVI Furlanije - Julijske krajine, predstavnik Ruske federacije polkovnik Aleksander Mališev in Ingrid Kašca Bucik, predsednica Društva prijateljev partizanskih bolnišnic, ki je prireditev tudi vodila. Udeležencem, med njimi so bili tudi preživeli ranjenci, je spregovoril Marko Lah, sin zdravnice Pavle Jerina Lah. Trije člani severnoprimeškega Društva vojnih invalidov, Simon Baša, Samuel Mozetič in Dominik Stanič, so na prireditvi ob 25-letnici delovanja društva prejeli zlate plakete za negovanje tradicij partizanskega zdravstva in za požrtvovalno delo v društvu.

V kulturnem programu sta nastopila Ženski pevski zbor Zimzelen iz Šempetra pri Gorici pod vodstvom Uroša Ceja in harmonikašica Iris Saksida, ki

vsako leto za srečanje napiše novo pesem v spomin na svojega očeta in vse druge, ki so se zdravili v bolnici Pavla. K spomeniku so vence položile delegacije DVI za severno Primorsko, občine Idrija, idrijskih in cerkljanskih borcev ter ruski ataše.

Pohodniki so se tudi tokrat v lepem številu na pot odpravili z Želina, Predmeje in iz Zadloga. Med njimi so bili potomci partizanov in partizank,

Tradicionalna prireditev na Hudem polju (Foto: Janez Alič)

Slovesnost na Vojsčici (Foto: Danica Markič)

ki so se zdravili v bolnicah Pavla in Franja. Pohod so končali pred grobiščem na Vojsčici, kjer je bila pri spomeniku krajša slovesnost s polaganjem vencev. Zbrane je na Vojsčici nagovoril zgodovinar in član predsedstva ZZB NOB Slovenije dr. Martin Premk. Po končani slovesnosti so člani ZB Idrija - Cerkno in OZVVS Idrija - Cerkno položili vence tudi na spominska obeležja na Vojskem.

Danica Markič, Franc Anderlič

Novo mesto:

Zvesti spominu na dogodke v Novem mestu v času druge svetovne vojne ostajajo tudi članice in člani ZB NOB Novo mesto. Letos je bil organiziran že deseti pohod, poimenovan »Novo mesto v žici«, kot spomin na zgodovinske dogodke ob kapitulaciji Italije in 42 dni svobode, ko je mesto doživelo enega največjačnejših trenutkov v svoji zgodovini.

Italijanski okupatorji so mesto obdali z žico, bunkerji in stražarnicami ob vstopu vanj, ker so se bali napadov partizanov. Po več kot dveh letih okupacije in po kapitulaciji Italije 8. septembra 1943 je oblast v mestu prevzela novomeška organizacija OF z narodno zaščito in ustanovljena je bila komanda mesta. Ob podpori prebivalcev Novega mesta in še zlasti mladine so bile zasedene vse javne ustanove, osvobojeni jetniki iz zaporov, potekalo je razoroževanje okupatorskih vojakov in številni so se oborožili in pridružili partizanom. 11. septembra je zadnji italijanski vojak zapustil Novo mesto. Ta dogodek so v mestu proslavili z zborovanjem na Glavnem trgu, kjer so pred večtisočglavo množico govorili Boris Kidrič, Josip Vidmar, Edvard Kocbek in Jože Rus. Govorili so o narodnoosvobodilnem boju proti okupatorju in prihodnosti slovenskega naroda. Svoboda Novega mesta je trajala do 21. oktobra 1943, ko so v mesto vdrlili nemški vojaki. Čez dan so ob pomoči domačih izdajalcev pobili 26 ljudi, o čemer danes pričajo številni spomeniki in obeležja po mestu.

Po mestnih ulicah, kjer so italijanski okupatorji postavili žico, mimo spomenikov in obeležij NOB je potekal tudi letošnji pohod. Zaradi omejitev zbiranja, povezanih s koronavirusom, so se pohoda udeležili samo predstavniki krajevnih organizacij, ki jih je ob koncu pred večjo herojev v Novem mestu pozdravil predsednik Združenja borcev za ohranjanje vrednot NOB Novo mesto, mag. Dušan Černe. Ob praporu in častni straži pripadnikov Novomeške čete je bil k spomeniku v veži herojev v spomin na čas, ko je sredi najhujših bojev v Evropi Novo mesto svobodno zadihalo, položen šopek rdečih nageljnov. Svoboda ni nekaj samoumevnega, svobodo si je treba izbojevati. Zato je najpomembnejše, da ohranjamo spomine na dogodke iz druge svetovne vojne, na pogum in brezpogojno ljubezen do domovine.

Darko Pucelj

PRIZNANJA

Zlata plaketa Maksimiljani Ladinek

Zlato plaketo Občine Ribnica na Pohorju je letos prejela Maksimiljana Ladinek. Za priznanje sta jo predlagala Občinski odbor Društva invalidov Ribnica - Josipdol in Turistično društvo Ribnica na Pohorju.

Maksimiljana Ladinek, vsem domačinom znana kot Pokova Jana, je aktivna, vzorna, spoštljiva, razumevajoča in humanitarna občanka Ribnice na Pohorju. Že več let je predsednica tamkajšnje občinske organizacije borcev za vrednote NOB. Delo opravlja z izrednim zanosom in ponosom, saj odbor pod njenim vodstvom izpolnjuje svoje delovanje s spoštovanjem do vrednot NOB. Je organizatorica in soorganizatorica številnih prireditev v kraju in zunaj njega. Ne samo člani, tudi drugi občani smo ponosni na sokrajanko, ki ima izrazit čut za sočloveka. Ljudje v stiski radi potrkajo na njena vrata, saj so zmeraj uslišani. V letu 2019 je dodala še en velik uspešen dogodek, ki ga je pomagala organizirati. Bila je namreč soorganizatorica velike razstave o včasih že pozabljenih mladinskih delovnih brigadah in tudi ustanovitve medobčinskega društva entuziastov, ki se trudijo, da se v zgodovini ne bi izgubil spomin na vse, kar so brigadirji storili za ljudi pri nas.

S.B.

##

MESTNA OBČINA
VELENJE

VELENJE

**najlepše urejeno
večje slovensko mesto** 2019

Obiščite nas!

Turistična zveza Slovenije
podeljuje
Velenju
priznanje
za 1. mesto
v kategoriji večja mesta

PEČAT
GOSTOLJUBNOSTI

Ljubljana
november 2019

SLOVENIA
GREEN
DESTINATION
Silver

JUBILEJ

100 let Mandice Maraspin

Mandica Maraspin je 26. avgusta v Piranu, kjer živi, praznovala v krogu svojih najbližjih stoti rojstni dan.

Ob visokem jubileju smo tovarišico Mandico obiskali na njenem domu tudi člani Združenja borcev za vrednote NOB Piran in predstavnica občine Piran. Kot udeleženki NOB smo ji podarili šopek cvetja in izročili priznanje ZZB NOB Slovenije ob 75. obletnici zmage nad nacifašizmom in konca druge svetovne vojne. Aleš Lavrič pa je tovarišici Mandici, ki je članica piranske borčevske organizacije od leta 1956, zaigral na kitaro in zapel »Bella Ciao«.

Mandica Maraspin se je očetu Ivanu in mami Mariji rodila 17. avgusta 1920 na skromni kmetiji na Mostecu blizu Drniša na Hrvaškem kot Mandica Parać. Bila je prva od šestih otrok. Zaradi oddaljenosti matičnega urada so njeno rojstvo prijavili šele 26. avgusta 1920, zato ima v vseh dokumentih zapisan svoj rojstni datum 26. avgust.

Njena življenjska pot je bila vse od rojstva polna težkih obdobij. Mama ji je umrla, ko je imela Mandica komaj sedem let. Že 13-letna deklica je odšla služiti v Šibenik, pri 15 letih je morala odrasti in skrbeti za družino, mlajšo sestro in brata, ki sta hodila v šolo. Oče ji je umrl pri 40 letih in breme družine je morala prevzeti Mandica. Takoj po začetku druge svetovne vojne se je Mandica kot 20-letno dekle pridružila mladim z naprednimi idejami in z njimi ilegalno sodelovala.

Ko je leta 1943 Italija kapitulirala, je Mandica z bratom odšla v partizane. Pridružila se je III. dalmatinski brigadi, borila se je na območju Dalmacije, Bosne in Like. Imela je vlogo bolničarke, včasih kurirke, sodelovala pa je tudi v različnih akcijah. Za pasom je nosila pištolo in bombo. Med vojno se je Mandica naučila brati in pisati. Leta 1945, ko so se borili v bližini Duge Rese in so bili namenjeni proti Zagrebu, je padla nova odločitev: preusmeriti so se morali proti Trstu, saj so ga morali osvoboditi pred zavezniki, da bi lahko pripadal Jugoslaviji. Ko so končno prispeli do Trsta, se je vnela strašna bitka. Na Opčinah so v bitki izgubili veliko tovarišev. Po končani vojni se Mandica ni imela kam vrniti in je odšla v svojo rojstno vas.

Januarja leta 1946 se je nepričakovano na Mostecu pojavil njen fant Angelo iz Pirana, ki ga je spoznala že v Splitu 1942. leta, ko je tam služil v italijanski vojski, in jo zaprosil za roko. 27. januarja 1946 sta se poročila, z odhodom v Piran pa se je začelo njeno novo življenje. Najbolj ponosna je na svoje otroke in vnuke, ki so zrasli v poštene, delavne in odgovorne ljudi.

Združenje borcev za vrednote NOB Piran

95 let Lada Kocijana

Legenda partizanskega boja, generalmajor Lado Kocijan, je 14. avgusta praznoval 95. rojstni dan. Ob tej priložnosti ga je v imenu ZZB NOB Slovenija na njegovem domu obiskala članica predsedstva slovenske borčevske organizacije, Tilka Bogovič.

Lado Kocijan se je rodil leta 1925 v Brezovici pri Mirni. Po maturi, ki jo je opravil že v vojnem času, se je pridružil Gubčevi brigadi. Po osvoboditvi je ostal v JLA, kjer je opravljal številne odgovorne funkcije. Zelo zgodaj je postal polkovnik. Ko je napredoval v generala, se je vrnil v Slovenijo in prevzel vodenje republiškega štaba za teritorialno obrambo. Tik pred upokojitvijo je postal predstojnik katedre za obramboslovje na Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani. Bil je izredni profesor za predmet vojna strategija.

Lado Kocijan je bil vseskozi povezan s svojim rojstnim krajem in občino. Pred dvema letoma je kot drugi občan postal častni občan občine Mirna, kot so zapisali v ob-

razložitvi, za izjemen pečat, ki ga je z življenjem in delom vtisnil kot borec NOB, načelnik republiškega štaba TO, profesor in znanstveni raziskovalec.

Ob jubileju so ga obiskali številni prijatelji, med drugimi tudi Ljuba Šenica, Francka Ožbolt in Štefka Makovec, ki so tovarišu Kocijanu ob visokem jubileju prenesle pozdrave z najboljšimi željami pevk, članic Občinske organizacije ZB za vrednote NOB Žužemberk, Jožice Kranjc, Štefke Lavrič, Nade Plot in Majde Jarc. Čestitkam so se pridružili tudi Lila Andrijanič, praporščak Drago Plot in predsednik žužemberske borčevske organizacije Darjo Pucelj. Skupaj so obujali spomine na družjenja, ki smo jih imeli v preteklosti ob spominskih obeležjih in na številnih prireditvah, posvečenih dogodkom v drugi svetovni vojni. Tovarišu Kocijanu so obiskovalke zaželele še veliko zdravja z željo, da bi se tudi v prihodnje srečevali pri obeleževanju spomina na borce in ohranjanje vrednot NOB.

Štefka Makovec

95 let Jožefa Simsiča

Eden poslednjih še živečih borcev Gradnikove brigade, Jožef Simsič iz Studenega, je 30. avgusta dopolnil 95 let. Čestitkam ob visokem življenjskem jubileju so se pridružili tudi predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Postojna.

Predsednik postojnskega območnega borčevskega združenja Jerko Čehovin mu je podelil priznanje ob 75. obletnici osvoboditve, ki bi ga moral prejeti iz rok Marijana Križmana, predsednika ZZB NOB Slovenije, na osrednji proslavi ob dnevu zmage. Ta je zaradi znanih razmer v zvezi s koronavirusom odpadla. S šopkom rož, torto in steklenico terana sta mu čestitala še predsednika krajevnih organizacij Zveze borcev iz Postojne in Podgore, Katja Vuga in Silvo Gutnik. Slavljencec, ki je delal kot gozdar in je bil velik čebelar, ima hčer Vanjo Zavnik, ki je prav tako kot oče članica postojnske borčevske organizacije, vnuka Simona in Roberta ter triletno pravnikinjo Sofijo Amalio Simsič se je

spomnil, kako je bil še ne 18-letni fant mobiliziran v specialni bataljon italijanske vojske, od koder je ob kapitulaciji Italije pobegnil in 1. novembra 1943 odšel v partizane. Pridružil se je Gradnikovi brigadi, s katero je sodeloval v številnih pomembnih bitkah. Zraven je bil tudi v uspešnem napadu na domobransko postojanko v Črnem Vrhu nad Idrijo in v napadih na Hotedršico, Godovič in druge kraje. Ofenziva v Črnem Vrhu je bila 31. avgusta 1944, le dan po njegovem rojstnem dnevu. V bitki pri Škofji Loki je bil 26. oktobra 1944 ranjen v desno roko in se je zdravil v bolnici Franja.

Dokler mu je zdravje dopuščalo, se je udeleževal borčevskih praznov, zdaj pa je najraje doma. Da si prisluži »fruštek«, ko ga hči Vanja pripelje v rojstni kraj iz Postojne, kjer pri njej prenočuje, mora pred obrokom opraviti vsaj uro sprehoda. Najstarejši član KO ZB Postojna je prav Jožef Simsič.

Olga Knez

97 let Anice Cucek in 95 let Jožeta Hladnika

Petega avgusta smo v ZB NOB Postojna za naša borca pripravili srečanje v gostilni Morski konjiček. Anica Cucek, borka XXX. divizije, ki je v noči s 30. na 31. januar 1944 na pohodu v Benečijo med Kanalom in Morskim prečkala Sočo, je praznovala 97 let. Še vedno prebira po dve knjigi skupaj, rešuje križanke, skrbi za gospodinjstvo in se nam s svojimi pripovedmi pridruži ob sredini kavi.

Jože Hladnik je svojih 95 let dopolnil 11. marca, a mu takrat zaradi ukrepov, povezanih koronavirusom, nismo mogli omogočiti praznovanja. Jože je svojo pot v parti-

zanih začel v Gregorčičevi brigadi, pozneje je prešel v IX. korpus, kjer je srečal očeta in brata. Nekaj časa so bili skupaj, nato je odšel na tečaj za vezista. Ko se je vrnil, ga je dočakala žalostna novica: v tem času je v bitki pri Kobaridu padel njegov oče. Danes je Jože zelo čil, saj prehodi tudi po tri kilometre na dan. Še vedno ima rad družbo in ljudje imajo radi njega.

Dora Hrvatič jima je ob visokih jubilejih posvetila pesem, onadva pa sta nam obljubila, da bomo praznovali tudi njunih sto let.

Katja Vuga

90 let Vladimirja Krpana

Vladimir Krpan, častni predsednik območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica, se je rodil 23. avgusta 1930 v Renčah v spodnji Vipavski dolini. Še kot mladoletnik se je jeseni leta 1943 vključil v osvobodilni boj v domačem kraju.

Kot živahen, iznajdljiv in družaben fant je bil dobro sprejet v okolju, kamor koli je prišel. V povojnih letih je dokončal visoko šolo za športno vzgojo. V šolstvu je uspešno deloval do upokojitve. Zelo opazno se je uveljavljal na športnem področju, še posebej v atletiki. Dejaven je bil v novogoriški taborniški organizaciji, kjer je bil starešina. Kot tekmovalac in organizator sodeluje tudi na vsakoletnih »Partizanskih smučinah« v Cerknem.

Leta 1995 je prevzel funkcijo podpredsednika Območnega Z

IMELI SMO LJUDI

Marija Adlešič
1929–2020

4. avgusta smo se poslovili od naše drage mame, dolgoletne članice ZZB Dolga vas - Kočevje, žal ne tako, kot si je zaslužila (zaradi omejitve koronavirusa), s partizanskim pogrebom.

Rodila se je v vasi Oskrt v kostelski dolini s pogledom na kostelski grad. Tu je odraščala s tremi sestrami. Koliko kilometrov, seveda bosa, je vsak dan prehodila v Delnice prodajat mleko in izdelke, da je družina preživela! Koliko sena na neskončnih travnikih je bilo pograbljenega in koliko smrek je bilo zasejenih od Štalcarjev do Morave, so občutile le njene roke.

Težje ko je bilo breme, pokončnejša je bila. Celo takrat, ko so jim italijanski fašisti ubili očeta, partizanskega aktivista, celo takrat, ko so jo kot štirinajstletno deklco s sestro zaprli v kočevski grad, ko so nosile pošto za partizane, izdanih od domačih izdajalcev. Ni se zlomila, še bolj pokončna je bila. Vedela je, kje in kaj je njeno delo: boj za svobodo.

Po vojni se je Marija z mamo in sestrami preselila v Livold in pozneje v Dolgo vas. Zaposlila se je v Tekstilani v Kočevju, kjer se je izkazala s pridnostjo, humanostjo in pravičnostjo, kar priča tudi njena udarniška izkaznica (dvakrat je bila udarnica).

Po službeni dolžnosti moža se je družina preselila v Loško dolino. Marija se je zaposlila v Kovinoplastiki Lož in tam nadaljevala s svojo popotnico poštenja, socialnega čuta in pravičnosti. Bila je vseskozi družbeno politično dejavna, članica Zveze komunistov, v delavskem svetu podjetja, sindikatu, bila je vrsto let sodnica porotnica, tudi krvodajalka, kar dvajsetkrat je darovala kri.

V Loški dolini je ostala do upokojitve, potem sta se z možem vrnila v Dolgo vas, kjer sta si zgradila hišo. Bela krajina – Adlešiči je bil kraj, kamor sta se z možem zatekla pred čudnim in ponorelim svetom, kjer sta obdelovala vinograd.

Tudi v Dolgi vasi je bila aktivna članica Zveze borcev (dobitnica srebrnega znaka ZZB Slovenije), nobena proslava ni minila brez njene prisotnosti, dokler ji je zdravje dopuščalo. Bila je članica društva Dobrnič. Vse do zadnjega diha je spremljala politično življenje, do katerega je bila zelo kritična.

Draga mama, zdaj si v objemu svobodne slovenske zemlje, za katero si prispevala svoj boj, da je obstala, in zemlje, ki ti tiho šepče HVALA!
Hči Irena

Friderik Šušel
1925–2020

Sredi aprila smo se v Mežici poslovili od našega dolgoletnega člana izvršnega odbora ZZB NOB občine

Mežica, tovariša Friderika Šušelja s partizanskim imenom Mirko. Rodil se je 25. maja v zavedni družini očeta Filipa in mame Marije v Črni na Koroškem. Bili so trije sinovi in kljub grozotam so na srečo

preživeli vojno viroh. V prvih letih vojne je Mirko z bratom sodeloval kot aktivist v različnih akcijah, ki jih je organizirala Osvobodilna fronta. Leta 1943 je bil oče interniran v Dachau, pozneje pa poslan na prisilno delo v Avstrijo.

Maja leta 1944 je Friderik odšel v partizane. Bil je borec 4. koroškega bataljona 3. brigade VDV s činom vodnika. V NOB je sodeloval od 3. junija 1944 do 12. oktobra 1945. Boril se je v Zgornji Savinjski dolini in na Koroškem. Pred njim se je partizanom pridružil brat Edvard - Evald, mlajši brat Roland - Puba pa je bil od konca leta 1944 zaprt v gestapovskih zaporih v Celovcu. Po svoboditvi je Friderik kot elektromehaničar sodeloval pri obnovi in graditvi domovine. Bil je član in funkcionar številnih društev. Kot planinec je sodeloval pri gradnji več planinskih koč in posebej pri postavitvi kipa kralja Matjaža na Peci. Med številnimi priznanji je dobil tudi zlati grb občine Mežica. Bil je zvest in reden obiskovalec proslav in spominskih slovesnosti v okviru ZZB NOB Mežiške doline, doma in v zamejstvu. Z družino, še posebej s sinom in vnukom, je obiskoval kraje, v katerih je preživel težke čase v partizanih in tako prenašal vrednote NOB na mlajši Bil je aktivni član ZZB NOV Mežica in član nadzornega odbora tega združenja. S smrtjo Friderika Šušela je odšel še zadnji živeči partizan na našem območju.

Fridi, hvala ti v imenu ZZB NOV Mežica za tvoj prispevek k osvoboditvi in za tvoje delo za domovino in nenazadnje za tvoj večni optimizem in neizmerno prijaznost.

Mira Steblovnik

Branko Rupnik
1958–2020

Na prvi poletni dan, 20. junija, je Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB Logatec Tabor na pokopališču v Gornjem Logatcu pripra-

vila poslovilno slovesnost ob smrti svojega predsednika Branka Rupnika, ki je v 62. letu starosti umrl na prvi pomladni dan 20. marca letos. Udeležili so se je člani logaškega združenja, prijatelji in znanci ter seveda Brankovi najbližji. Ob njegovem preranem grobu je spregovoril

novi prcdsednik KO Logatec Tabor Ivan Pergovnik in med drugim dejal: »Še po treh mesecih se nismo sprijaznili, da ga ni več med nami. Njegova smrt nas je pretresla, saj je umrl še mlad človek, komaj tri leta v pokoju, in se poslovil s številnimi še neuresničenimi projekti, ki smo jih v Združenju skupaj načrtovali za prihodnost. Za njim pa je veliko uresničenih, za kar je med drugim prejel februarско priznanje za izjemne dosežke na področju kulture, jubilejno priznanje ob 70-letnici ZZB NOB Slovenije.

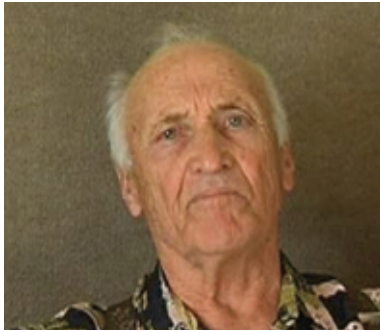
Poznal je zgodovino Slovenije, Logatca in seveda njegovih Žibrš, ki jim je posvetil trajni spomin Žibrše in Žibršani na prelomu tisočletij. Njegova zasluga je, da je izšla knjiga Zgodovina NOB na Logaškem. da je urejena spominska soba združenja v Centru vojnih veteranov Slovenije, bedel je nad organizacijo pohodov k obeležju Logaške čete, ki se ga je lani udeležil tudi prvi predsednik samostojne države Slovenije Milan Kučan.

Veliko bi lahko še napisal, a naj ostanem pri misli predsednice združenja Vesne Jerina: »Vsak človek pušča sledi, a sledi nekaterih so globlje, širše in svetlejšje.«

Brane Pevec

Anton Tovornik
1927–2020

16. maja nas je zapustil dolgoletni član Združenja borcev za vrednote NOB Šentjur, dejaven v Krajev-

ni organizaciji Planina pri Sevnici, Anton Tovornik. Bil je še naš zadnji član, ki je bil aktiven udeleženec NOB in borec, partizan.

V veliki kmečki družini se je rodil 1. aprila 1927. Ni še dopolnil 17 let, ko je sredi najhujše zime leta 1944 odšel v partizane, v Gubčevo brigado, kjer je že bil tudi njegov starejši brat.

Po vojni si je ustvaril družino, njemu pa so se vse pogostejše v misli prikradli grozote vojne in boji na Dolenjskem. O tem je nemalokrat pripovedoval s solzami v očeh. Ivan Dvoršek

Mirko Špendov
1926–2020

Letos poleti se je v 94. letu poslovil naš dolgoletni član Mirko Špendov - Bendlnov Mirko s Spodnje Dobrave pri Kropi. Bil je razumen, topel človek, s svojim življenjem in zanimivimi pripovedmi je dokazoval, da je še kako mogoče biti dober kristjan in pokončen domoljub, spoštljiv do partizanstva in odklonilen do okupatorja in domačih izdajalcev.

Skupaj s še štirimi brati in sestro je bil že zgodaj vprežen v kmečka dela. Po prevzemu kmetije je vse življenje ostal na domačiji. Tudi v cerkvi je nasledil očeta, in to kot organist. Osnovno šolo je obiskoval

na Srednji Dobravi, kjer ga je poučeval Stane Žagar, poznejši partizan in narodni heroj. Leta 1941 so bili tudi Bendlnovi tako kot še 42 drugih družin s treh Dobrav in Mišač izgnani v nemška taborišča. Po-

drobno je Mirko opisoval bivanje v delovnem taborišču Wallmile: »Posebej pozimi je bilo delo zelo težko. Imeli smo slabo hrano in borna oblačila. Preden so v mesto vkorakali Američani, so bila bombardiranja še posebej silovita. Pot domov je bila dolga, a bili smo srečni, da smo bili končno spet doma.«

Sledila so tri leta vojaščine, in ko se je vrnil, je bil brez poklica in brez denarja. Nato se je zaposlil v bližnjem kamnolomu kot miner, pozneje je delal pri cestnem podjetju, leta 1986 se je upokojil. Vse do zadnjega je bil bistrega uma, tako da je za bližnje opravke celo smel obdržati vozniški izpit. Poročil se je dokaj pozno, pri štiridesetih, dobil tri otroke (žal so enega prinesli mrtvega iz JLA, česar ni bilo mogoče nikoli preboleti) in šest vnukov.

Mirko kot spoštovan sovaščan, ki mu je bilo vedno mar za skupnost (bil je tudi predsednik KO RK Srednja Dobrava), ostaja z nami naprej v lepem spominu.

Mira Hladnik, KO ZB NO

RAZSTAVA – Muzej novejšje zgodovine Slovenije

Leto 1920

Aleksander Karađorđević je ob obisku v Ljubljani 27. junija 1920 k spomeniku pesnika Franca Prešerna na Marijinem trgu položil srebrn lovorov venec.

Letos zaznamujemo stoto obletnico vrste pomembnih dogodkov. Muzej novejšje zgodovine Slovenije občasno razstavo z naslovom 1920 namenja stoti obletnici koroškega plebiscita.

Pogled na kronologijo dogodkov leta 1920 nas opozori, da letos zaznamujemo stoto obletnico koroškega plebiscita in Rapalske mirovne pogodbe. Sto let je minilo od Triavonske mirovne pogodbe, s katero je Prekmurje postalo del ozemlja Kraljevine SHS. Velika pričakovanja glede narodne samoodločbe z odmevi ideje Zedinjene Slovenije leta 1848 in Majniške deklaracije leta 1917 se niso uresničila, saj so nove meje Slovence razdelile med štiri države. Letos se spominjamo tudi stote obletnice požiga stavbe slovenskega Narodnega doma s hotelom, tržaško posojilnico in hranilnico.

Številni dogodki razkrivajo, kako se je spremenilo vsakdanje življenje evropskih prebivalcev in kako globoke posledice je pustila prva svetovna vojna. Splošne življenjske razmere so se le počasi izboljševale, tradicionalne vrednote pa so izgubljale svoj vpliv. Vstopili smo v »nora« dvajseta leta, ki so jih zaznamovala umetniška iskanja »izgubljene generacije«, politične skrajnosti in družbene nestabilnosti.

Ni naključje, da je začetek dvajsetih let v kolektivnem spominu ostal po plesih in jazzu v velemestnih središčih, poskusih ženske emancipacije in izbruhih »modernosti«. Življenje je iskalo nove načine premagovanja smrti in ruševin. Večina razstavljenih fotografij je iz zbirke časopisa Slovenec, ki jo hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije. Razstava bo odprta do 20. oktobra letos.

SPOROČILA – Popisanih 5700 spomenikov

V poštrev pridejo tudi grafiti

Več kot 5700 partizanskih spomenikov imamo v zbirki, je sporočil Miran Hladnik. Zadnji vpisi so bili iz tipkopisne knjižnice Pomniki NOB vabijo v Šentjur (1989), ki so jo prijazno poslali iz šentjurske knjižnice, in iz Zbornika spomenikov narodnoosvobodilnega boja v občini Slovenska Bistrica (1985), katerega pdf so prav tako prijazno poslali z ZZB Slovenska Bistrica. Nejc Plečko je poslikal 30 prekmurskih spomenikov, midva z Miro sva obiskala nekaj vasi okrog Trsta in na Krasu, Mojca Župančič pošilja fotografije s Poti spominov in tovarštva okrog Ljubljane, Urška Perenič s Prema, z dopolnili se je oglašil Pavel Majerle Kukin, Lanko Marušič sprašuje, ali naj vpisuje tudi grafiti po zidovih primorskih hiš (»tujega nočemo, svojega ne damo«), ki so tudi iz časa tik po vojni, in zavezniške plošče po mostovih iz tega časa (jaz bi rekel da, podobno kot za napise »tovarne delavcem« v prvih letih po vojni), Oto Luthar ima v načrtu spomenike na Krasu, Andrej Mohar obljublja poslati zbirko avstrijskih koroških spomenikov, Mojca Luštrek pripeva popravke, še dodaja Hladnik.

Nazadnje sem urejal zapis o spomeniku pod Resevno pri Šentjuru (https://www.geopedia.world/#T281_L2518_F2518:960_x1710990.4452774862_y5811506.264500865_s17_b2852), ki zaznamuje smrt 80 borcev Kozjanskega odreda in posebej še smrt Cvetke Jerin (<https://museu.ms/collection/object/9271/cvetka-je->

rin-reseva-1945?pUnitId=31) in Dušana Laha tik pred koncem vojne. Pesnik Fran Roš je padlima posvetil tele verze:

Resevna

(Spominu sekretarke okrajnega komiteja SKOJ Cvetke Jerinove in Dušana Laha, ki sta padla 18. marca 1945 na Resevni)

Noč nad Resevno. Zdaj spregovorijo gozdovi širni tod pod svitom zvezd, ko jim vrhovi v vetru zašumijo o dveh junakih veliko povest.

Bilo je jutro prve dni pomladi, ki že je odpirala v svobodo pot. Tedaj sta dve življenji jasni, mladi izkrvaveli v zadnjem snegu tod.

Ob smrekah tam je Cvetka onemela, pod vrhom Dušan se je sklonil str. Oba pod streli je tema objela in v boju združena sta padla v smrt.

Že leta na Resevni tiho spita v naročju toplem hribov in gozdov, a njuna kri, iz močnih src prelita, nam čas rodila je — svoboden, nov.

Molči Resevna in zvesto varuje nad grobom pokoj neskaljenih sanj, ko v noči mesec nad zemljo potuje, ko v mladem soncu sije živih dan.

(Celjski tednik, 17. marec 1961; <https://sl.wikisource.org/wiki/Resevna>). S. B.

Bolnica Franja na BBC

Od 24. avgusta si je na spletni strani britanske javne radiotelevizije BBC v zavihku Reel, kjer so objavljeni nekajminutni videoposnetki raznovrstnih vsebin, mogoče ogledati video The hospital the Nazis could never find (Bolnišnica, ki je nacisti nikoli niso našli).

Sedemminutni posnetek predstavlja delovanje znamenite partizanske bolnišnice, poimenovane po zdravnici Franji Bidovec, ki je vodila zdravstveno ustanovo, v kateri so zdravili partizane in borce različnih narodnosti. Bolnica Franja je od decembra 1943 do osvoboditve maja 1945 delovala v ozki in težko dostopni soteski Pasice pri Dolenjih Novakih. Huda povodenj je leta 2007 bolnišnico skoraj v celoti uničila, a so jo zatem obnovili in leta 2010 je spet odprla svoja vrata.

V videoposnetku, ki ga je pripravila Martina Zoldos, o Franji Bojc Bidovec pripovedujejo njena sinova Milan in Andrej ter zgodovinarica in sociologinja Milojka Magajne iz Mestnega muzeja Idrija. S. B.

ELEKTRIČNA KOLESA

Izberete lahko:

- Električno kolo za trekking ali vožnjo po mestu
- Gorsko kolo
- Predelamo tudi vaše kolo

Energija plus d.o.o., Vetrinjska ulica 2, 2000 Maribor

Več informacij o ponudbi najdete na:

- spletni strani www.energijaplus.si (zavihek Ostala ponudba),
- vseh prodajnih mestih Energije plus,
- elektronski pošti info@energijaplus.si,
- QR kodi.

ZA KUPCE
ENERGIJE PLUS NA

DO 12
OBROKOV

080 21 15
www.energijaplus.si

ENERGIJA PLUS

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov: ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka«, do 15. oktobra 2020. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Ižrebani reševalci križanke iz 58. številke časopisa Svobodna beseda

1. Stojan Matelič
Zasip Sebenje 45, 4260 Bled
2. Elica Kos
Privoz 11A, 1000 Ljubljana
3. Jure Matiš
Dolič 106, 9263 Kuzma

Rešitve križanke:
PIPARSTVO, IZOBČENEC, ELSA, KARE, DEL, POLDA, METODA, CIN, ZVOK, POSIVENJE, VABA, SATIE, JA, VK, ERIDA, ANN, ROLO, ZČ, CODELLI, PIPEC, DELANEC, EJETIKA, OVE, KOSTIMČEK, GANA, OSLO, AVANS, LLANERO, VRAT, NIT, EKRAN, CLAUS, UJNA, DATA, ANJA, LEAR.

Geslo: IZLETI IN LETOVANJA PO SLOVENIJI.

**SVOBODNA
BESEDA** je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Martin Premk (predsednik) dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Cvetka Hedžet Tóth
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

						PALICA ZA ČIŠČENJE PLUGA, RALKA, RATKA	UKANITEV ZA PRVI APRIL	OBMEJNI PREBIVALEC	SVOBODNA BESEDA	BALKANSKO KOLO	HITROST NA TEKMOVANJA	KAREL ŠTREKELJ	POSREDOVANJE ZNANJA V SOLI	MLAD PEVEC
OSEBNI ZAIMEK SREDNJEGA SPOLA									NAKUP OD KOGA FURNIR (IZ ČRK: TOLPA)					
GESLO 1														
												ELDA VILER CUSTVENO DOŽIVLJANJE		
KLIC, POZIV										MANJ-VREDNO OKRASJE ENOTA ZA MOČ				
EGIPČANSKA BOGINJA, IMENOVANA ČAROBNA, OZIRISOVA ŽENA, ISIS						NEPRI-PADNIK KRŠČANSKE VERE	RUDNINA TITANIT (IZ ČRK: SENF)	EVALD FLISAR	MAJHNA KITA	PREPRO-STO PIHALO	SVOBODNA BESEDA	ŠIRJENJE RJE FEVDALNI PODLOŽNIK		
MRČES, ŽUŽELKA											ČRNILO		SLAST DO JEDI VRTECI SE DEL STROJA	
SLOVITI ITALIJAN. REŽISER (FRANCO)											GLAVNI ŠTEVNIK NIZEK ŽENSKI GLAS			MOŠKI Z HUMORIST TONE FORNEZZI
AMERIŠKI POLITIK DWIGHT EISENHOWER							STREŽNICA PIJAČE					OVOJ, OVITEK AM. PISEC HUNTER (IZ: VENA)		
RUŠA, VAŽA							KREDITNA BANKA DELAVEC V PROIZV. BAKRA			ČAMO EDHEM MANJŠI ZAPRT PROSTOR	AVION, AEROPLAN PRIDELO-VALEC SADJA			
ANTON INGOLIČ							BALKAN-SKA MI-SELNOST POUČE-VANJE						IZTOK FARTEK DRUŽINA GRADIT. VIOLIN	
TURISTIČNO IN ZDRAVILIŠKO MESTO V VZHODNI BELGIJI									TEVE NO-VINARKA KOREN					RUMENO-RJAVA GLINA
MAJHEN ODER, ODRČEK									VAS PRI DOMŽALAH			AZIJSKO RIŽEVO ŽGANJE NAŠA VALUTA		
GESLO 2										RAJ, PARADIŽ KLICA, BRST, POGANJEK			KITAJSKI VELIKI VODITELJ MOSTOVŽ, ALTANA	
											JANEZ VIPOTNIK		OKLEPNO VOZILO	
IGRALEC, REŽISER IN KOMIK BRANKO DJURIČ									IVANA KOBILCA				BOJANA ŽOKALJ	
									IVO FRANGEŠ					
RAKAVO TKIVO											RAZSOD-NIK V NESODNIH SPORIH			
CHARLES NODIER							HITRO SI SLEDEČI STRELI				CVETLIČNI LONEC			

OBLETNICA

Predsednika Pahor in Milanović v spominskem parku v Kamporju. Foto: UPRS

Delegaciji ZZB NOB Slovenije in občine Rab sta položili cvetje tudi k spomeniku taborišča za ženske, otroke in starostnike. Foto: Janez Maršič

Pahor in Milanović v Kamporju na Rabu

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in predsednik Republike Hrvaške Zoran Milanović sta se 5. septembra udeležila spominske slovesnosti ob 77. obletnici osvoboditve nekdanjega italijanskega fašističnega taborišča Kampor na otoku Rab. Predsednika sta položila venec k spomeniku žrtvam fašističnega terorja v taborišču, kjer bilo interniranih okoli 15.000 ljudi, predvsem Slovencev, Hrvatov in Judov. Spominske slovesnosti sta se udeležili tudi delegaciji ZZB NOB Slovenije, vodil jo je predsednik taboriščnega odbora Rab - Gonars, Herman Janež ml., in z mestom Rab pobratene občine Kočevje z županom Vladimirjem Prebiličem. Koncentracijsko taborišče Rab je italijanska oblast ustanovila na otoku Rab julija 1942, osvobojeno pa je bilo 11. septembra 1943. Leta 1953 je bil na območju taborišča urejen spominski park po načrtih slovenskega arhitekta Edvarda Ravnikarja. Po spominski slovesnosti sta si predsednika Pahor in Milanović ogledala fotografsko-dokumentarno razstavo »Zadnji pričevalci / Poslednji svjedoci« – spomini internirancev italijanskih fašističnih taborišč.

S.B.